

Alþingi
Nefndarsvið
Smiðju v. Tjarnargötu
101 Reykjavík

Reykjavík 07.10.2026
Tilvísun: M202609-0335

Efni: Umsögn Alþýðusambands Íslands um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026–2029.

Samþykkt langtímastefnu vantar

Alþýðusamband Íslands (ASÍ) telur grundvallarannmarka að ný framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda sé lögð fram án þess að heildstæð langtímastefna í málaflokknum hafi verið samþykkt. Fyrir liggur umfangsmikil stefnumótunarvinna sem skilaði hvítbókinni *Samfélag okkar allra* í maí 2024, með drögum að stefnu til ársins 2038. Sú vinna fór fram á vegum ríkisstjórnar Vinstrihreyfingarinnar – græns framboðs, Framsóknarflokks og Sjálfstæðisflokks. Hún byggðist á víðtæku samráði, meðal annars við aðila vinnumarkaðarins, sveitarfélög og innflytjendur. [7]

Þessi vinna á að verða grundvöllur opinberrar stefnumörkunar sem nýtur breiðs stuðnings og tryggir samfellu þvert á ríkisstjórnir og kjörtímabil. ASÍ skorar á stjórnvöld að ljúka því ferli og leggja stefnuna fyrir Alþingi..

Framkvæmdaáætlun er tæki til að vinna að markmiðum langtímastefnu. Án samþykkrar stefnu er hættu á að óljósri forgangsroðun og samfellu skorti í einstök verkefni. Brýnum úrbótum má þó ekki fresta á meðan stefnumótun lýkur. Tryggja þarf nú þegar aðgengi að námi, ráðgjöf og stuðningi og festa þá þjónustu í varanlegan sess.

ASÍ vísar til umsagnar sinnar frá maí 2026 um 597. mál á 157. löggjafarþingi. Hér eru sjónarmið um íslenskunám, viðurkenningu á hæfni, upplýsingaþjónustu, viðkvæma hópa og fjármögnun sett fram í heild o með áherslu á lögfestingu námsréttar og uppsafnaða þörf fyrir þjónustu. ASÍ vísar jafnframt til sameiginlegrar umsagnar Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins (FA), ASÍ og Samtaka atvinnulífsins (SA), dags. 4. maí 2026. [2, 8]

Íslenskunám og gagnkvæm ábyrgð á inngildingu

ASÍ leggur áherslu á að inngilding sé gagnkvæmt ferli. Fólk þarf tækifæri til að læra íslensku og nota hana í öruggu samskiptaumhverfi, en vinnustaðir, stofnanir og samfélagið þurfa einnig að laga þjónustu sína að fjölbreyttum hópi íbúa. Aðgengi að upplýsingum og nauðsynlegri þjónustu verður að vera tryggt á meðan fólk byggir upp færni í íslensku. ASÍ ítrekar hér sjónarmið kaflans um íslenskunám sem fram koma í

umsögn sambandsins við 597. mál á síðasta þingvetri, sem varðar aðgerðir 1.1 til 1.5. Þjónustan þarf einnig að ná til fólks sem dvelur hér tímabundið vegna starfa. [2, bls. 1–2]

Umræða um íslenskukunnáttu þarf að taka mið af raunverulegum aðstæðum fólks. ASÍ hafnar orðræðu sem setur í ábyrgð á skorti á opinberum úrræðum á herðar innflytjenda. Stjórnvöld verða að sýna fram á að fólk hafi aðgang að námi og stuðningi áður en þau gera auknar kröfur um árangur. Í aðgerð 1.1 þarf jafnframt að tryggja sýnilega og jákvæða hvata til náms, svo sem viðurkenningu, færni og raunhæf tækifæri til starfsþróunar, eins og ASÍ lagði áherslu á í maí. [2, bls. 2]

Skýr skuldbinding um lögfestingu vantar

Í frumvarpsdrögum sem lögð voru fram í Samráðsgátt stjórnvalda í febrúar sl. var sérstakur a-liður í aðgerð 1.1 um að tryggja rétt innflytjenda til íslenskunáms, skýra ábyrgð þeirra á námslokum og draga úr kostnaðarþátttöku. Sá liður hefur nú verið felldur brott. Í stað hans er nú fjallað um kröfur til námsloka, útskriftarskjöl og starfstengt nám. Greinargerðin vísar þó enn til þess að tryggja réttinn og styrkja lagarammann. ASÍ gerir sérstaka athugasemd við þessa breytingu frá frumvarpsdrögnum og krefst þess að rétturinn til íslenskunáms verði skýrður og lögfestur. [1, 6]

ASÍ leggst eindregið gegn því að horfið verði frá lögfestingu réttarins. Almenn markmið um bætt aðgengi og fjölbreytt námsframboð tryggja einstaklingum ekki þá réttarvernd sem skýrt lagaákvæði, með samsvarandi þjónustuskyldu og úrræðum til að fylgja réttinum eftir, getur veitt. Áætlunin þarf að segja með ótvíræðum hætti hvaða rétt eigi að tryggja, hver beri ábyrgð á því og hvenær hann taki gildi.

Í lögnum þarf að afmarka hverjir njóti réttarins, hvernig námsþörf sé metin og hvaða nám standi til boða. Tryggja þarf að kostnaður hindri ekki þátttöku, að fólk fái nám við hæfi innan hæfilegs tíma og að skýr leið sé til að fá synjun eða ófullnægjandi þjónustu endurskoðaða. Rétturinn þarf jafnframt að ná til fólks sem hefur búið hér lengi og hefur ekki haft raunhæft aðgengi að námi.

Lögfestur réttur styrkir grundvöll fjármögnunar

Lögfesting réttar til íslenskunáms hefur beina þýðingu fyrir ábyrgð ríkisins á fjármögnun. Þegar rétturinn og þjónustuskylدان eru skýrt afmörkuð þarf að kostnaðarmeta hvernig þeim verði fullnægt. Það styrkir grundvöll kröfu um að fjárveitingar ráðist af umfangi kennslunnar og námsþörf þeirra sem réttinn eiga. ASÍ telur að fjárskortur eigi ekki að ráða því hvort fólk fái aðgang að námi sem stjórnvöld ætlast til að það stundi.

Lögfesting ein og sér tryggir ekki auknar fjárveitingar. Þess vegna þarf trúverðugt kostnaðarmat og áætlun um fjármögnun að fylgja frumvarpinu. Gera þarf ráð fyrir endurmati þegar námsþörf, fjöldi þátttakenda eða kostnaður breytist. Réttur sem er lögfestur án nægilegrar fjármögnunar getur orðið óvirkur í framkvæmd.

ASÍ leggur eindregið til að gerður verði skýr greinarmunur á fjármunum til kennslu, styrkjum til fræðsluaðila, þróun námsefnis, menntun kennara og rekstri mats- og prófakerfa. Jafnframt þarf að sýna hvaða fjármunir eru þegar til staðar og hvaða viðbótarfjármögnun þarf. Kostnaðarmat einstakra aðgerða er ekki staðfesting á því að fjárheimildir til framkvæmdar þeirra séu tryggðar.

Fjárlagaáform fyrir árið 2027 og varanleg fjármögnun

Framlög til málaflokksins undanfarin ár verður að skoðast í samhengi við nýjustu fjárlagaáform. Í samþykktum fjárlögum fyrir 2026 nemur fjárveiting til liðar 02-461, Íslenskukennsla fyrir útlendinga, 615 m.kr. [10]. Í fyrirbyggjandi frumvarpi til fjárlaga vegna ársins 2027 er hins vegar gert ráð fyrir verulegum niðurskurði til málflokksins, þar sem áætlaðar eru 343,2 m.kr. til hans eða sem nemur 44% lækkun.

Áform um fjárveitingu til málaflokksins í frumvarpi til fjárlaga fyrir komandi ár er einnig nokkuð misvísandi þar sem fram kemur m.a. að fyrirhugað sé að veita sérstakt 200 m.kr. framlag til íslenskunámskeiða fyrir flóttafólk sem óljóst er hvernig samræmist heildarfjármögnun til málaflokksins. Æskilegt væri að stjórnvöldum legðu fram samræmda sundurliðun sem sýni hvað fer í almennt kennsluframboð, sértæk úrræði og þróunarverkefni, og hvaða framlög séu varanleg.

ASÍ leggst eindregið gegn því að uppbygging íslenskunáms sé látin ráðast af tímabundnum viðbótarframlögum sem síðan falla niður. Sérstakt framlag fyrir afmarkaðan hóp tryggir ekki að almennu kennsluframboði verði viðhaldið fyrir alla sem þurfa á því að halda. Stjórnvöld verða að sýna fram á hvernig námsframboð, gæði kennslu og samfella verði tryggð áður en fjárveitingar til almenns náms eru lækkaðar. Það samræmist ekki markmiðum framkvæmdaáætlunar að gera auknar kröfur um íslenskufærni án þess að tryggja fólki aðgang að námi.

Þessi óvissa um fjármögnun undirstrikar nauðsyn þess að réttur til íslenskunáms verði lögfestur. Með lögfestum rétti og skýrri þjónustuskyldu ríkisins yrði skylt að skipuleggja fjármögnun út frá því hvernig réttinum verði fullnægt. ASÍ krefst þess að fyrirhuguð lækkun almenns kennsluliðar verði endurskoðuð og að áætluninni fylgi varanleg fjármögnun sem tekur mið af bæði núverandi og uppsafnaðri námsþörf.

Fjármögnun þarf að mæta uppsafnaðri námsþörf

Auknar styrkveitingar íslenskukennslu á undanförunum árum hafa verið jákvæðar en samkvæmt ársskýrslum Rannís var úthlutun styrkja til íslenskukennslu fyrir útlendinga 261 m.kr. árið 2024 og 294,3 m.kr. árið 2025. Tilkynnt úthlutun fyrir 2026 nemur 352,3 m.kr. [3, 4, 9]. Þessi aukning hefur verið mikilvæg en fyrirhugaður niðurskurður á fjárveitingum til málaflokksins sem rakinn er hér að framan er verulegt áhyggjuefni.

Nýjasta ársskýrsla Rannís, fyrir 2025, sýnir þó enn verulegt bil milli fjárbeiðna og úthlutunar: sótt var um 682,3 m.kr. en úthlutað 294,3 m.kr., eða um 43% umbeðinnar fjárhæðar. [4] Þetta hlutfall mælir ekki biðlista eða alla óuppfyllta námsþörf. Það gefur hins vegar tilefni til að kanna hvaða framboð fékkst ekki fjármagnað og hvort kostnaðarþátttaka eða takmarkað framboð hindri aðgengi. Auknar fjárveitingar þarf að meta út frá því hvaða þjónustu þær tryggja fólki í framkvæmd.

ASÍ telur óhjákvæmilegt að aukningin verði varanleg og tengd lögfestum rétti til náms. Fjárförf þarf að meta út frá bæði núverandi og uppsafnaðri námsþörf. Kortleggja þarf biðlista, biðtíma, umsóknir sem ekki er hægt að verða við og námsþörf fólks sem sækir ekki um vegna kostnaðar eða óhentugs skipulags. Birta þarf gögn eftir landshlutum og færnistigum og setja mælanleg markmið um að vinna niður biðlista eftir námi.

Ekki er ásættanlegt að takmarkað aðgengi verði síðar túlkað sem skortur á vilja einstaklinga til að læra. Áætlunin þarf að tryggja samfellu í námi, þannig að fólk geti haldið áfram á næsta færnistig. Einangrað byrjendanámskeið fullnægir ekki námsþörf þess sem þarf frekari færni til starfa eða náms.

Réttur til íslenskunnáms þarf að fylgja fólki í námi og starfi

Launafólk þarf að geta nýtt sér rétt til íslenskunnáms samhliða vinnu og fjölskylduábyrgð. ASÍ leggur áherslu á sveigjanlegt nám fyrir vaktavinnufólk, aðgengi utan stærstu þéttbýlisstaða og úrræði fyrir fólk sem hefur takmarkaðan menntabakgrunn eða þarf stuðning við læsi. Skipulag náms á vinnutíma þarf að móta í samstarfi við aðila vinnumarkaðarins þannig að þátttaka hafi ekki í för með sér tekjutap eða óhóflegt álag.

Rétturinn má ekki verða háður vilja eða fjárhagsstöðu einstakra atvinnurekenda. Starfstengd íslenska er mikilvæg viðbót við almennt íslenskunám, en fólk þarf einnig færni til að eiga samskipti við skóla barna sinna, nýta opinbera þjónustu, gæta réttinda sinna og taka þátt í samfélaginu.

Tryggja þarf varanlega innviði fyrir mat og kennslu

Aðgangur að námi þarf að tengjast áreiðanlegu mati og viðurkenningu á þeirri íslenskufærni sem fólk hefur þegar aflað sér. Greina þarf á milli mats til að velja námsleið og prófa sem staðfesta færni gagnvart formlegum kröfum. Skýra þarf hvar og í hvaða tilgangi niðurstöður eru viðurkenndar, svo að fólk þurfi ekki að endurtaka nám eða próf að óþörfu.

Rafrænt hæfnimiðað stöðumat er þegar notað hjá fræðslu- og símenntunarmiðstöðvum. [8] Uppbygging viðurkenndra prófa þarf að tengjast þeirri reynslu og fela í sér skýra verkaskiptingu. Stöðumat til námsráðgjafar og staðfesting færni gagnvart formlegum kröfum gegna ólíkum hlutverkum; bæði þurfa að vera aðgengileg.

Háskóli Íslands bendir í umsögn sinni á að stöðumat og tengdir innviðir krefjist varanlegrar fjármögnunar, viðhalds, gæðatryggingar og faglegs utanumhalds. [5] ASÍ leggur áherslu á að sú stofnun sem fer með útfærslu prófa, áframhaldandi rannsóknir á íslensku sem öðru máli og framkvæmd stöðuprófa hafi viðeigandi og fyrirsjáanlegt fjármagn til þessara verkefna. Fjármögnunin þarf að tryggja samfellu í kerfinu og standa undir þróun, gæðatryggingu, viðhaldi og reglulegri framkvæmd prófanna. Þannig skapast faglegur grundvöllur fyrir því að útfæra kröfur samfélagsins um íslenskufærni innflytjenda með skýrum, samræmdum og málefnalegum hætti.

Í framkvæmdaáætlunina vantar jafnframt sérstakar aðgerðir til að tryggja sérmenntun kennara í íslensku sem öðru máli og gæði kennslunnar. ASÍ benti þegar í vor á að aðgerðir um kennaramenntun vantaði í 1. kafla áætlunarinnar. [2, bls. 2] Þessi annmarki er enn óleystur. Án kennara með viðeigandi sérmenntun og faglega hæfni er ekki hægt að tryggja gæði íslenskukennslunnar. Auknu námsframboði verða því að fylgja skýrar kröfur um þá þekkingu og kennslufærni sem kennarar þurfa að búa yfir.

Rannsóknir og úttektir sem unnar voru samhliða stefnumótun um framhaldsfræðslu undirstrika þessa þörf. Þar kom fram skýrt ákall frá innflytjendum og fræðsluaðilum um betri gæði náms og námsgagna. Í úttekt Félagsvísindastofnunar Háskóla Íslands lýstu nemendur meðal annars mikilvægi þess að kennarar kynnu sitt fag, gætu útskýrt námsefnið og mætt ólíkum þörfum nemenda. Úttektin fjallar jafnframt um þörf fyrir sérhæfða menntun og endurmenntun þeirra sem kenna fullorðnum íslensku sem annað mál. [12, bls. 19–20 og 30–31; 14]

ASÍ leggur til að í 1. kafla verði bætt við aðgerð sem tryggi aðgengi að sérmenntun í kennslu íslensku sem annars máls og skilgreini hæfniskröfur til kennara. Kröfurnar þurfa að ná til þekkingar á máltöku annars máls, kennslufræði og hæfni til að laga kennslu að ólíkum námsþörfum fullorðinna. Jafnframt þarf að

skilgreina gæðaviðmið fyrir námskeið og tryggja eftirfylgni með því að bæði kennsla og hæfni kennara uppfylli þau. Mat á gæðum þarf að taka mið af námsframvindu og reynslu nemenda og nýtast til umbóta á kennslunni.

ASÍ telur óásættanlegt að einstaklingar sitji uppi með afleiðingar þess að náms- eða prófkerfi hafi ekki burði til að veita nauðsynlega þjónustu. Áður en tungumálakröfur eru auknar verður að tryggja raunhæfan aðgang að viðeigandi námi, mati og prófum, með sanngjörnum aðlögunum eftir þörfum. Takmarkað þjónustuframboð getur ekki réttlætt að einstaklingar missi tækifæri til náms eða starfsþróunar.

Mat á menntun og raunfærni og leiðir til starfsþróunar

ASÍ telur að markmið aðgerða um mat á menntun og raunfærni eigi að vera að opna raunhæfar leiðir til náms, starfsréttinda og starfa við hæfi. Einstaklingur sem fær menntun sína metna þarf skýrar upplýsingar um næstu skref og aðgang að þeim viðbótarnámskeiðum eða starfsþjálfun sem vantar. Ferlin þurfa að vera gagnsæ, með skilgreindum afgreiðslutíma, ábyrgðaraðila og eftirfylgni. Þetta var kjarni athugasemda ASÍ við aðgerðir 2.1 til 2.3 í kaflanum um mat á menntun og raunfærni í umsögninni frá í maímánuði. [2, bls. 2]

Í sameiginlegri umsögn FA, ASÍ og SA kemur fram að fjármagn Fræðslusjóðs til raunfærnimats sé þegar fullnýtt. Aukinni framkvæmd fyrir innflytjendur verði því að fylgja viðbótarfjármagn. [8] ASÍ krefst þess að aðgerð 2.2 tryggi fjármagn til matsferlisins sjálfs og þjónustu við þátttakendur. Þar þarf meðal annars ráðgjöf, tungumálastuðning og skráningu niðurstaðna, auk eftirfylgni þegar mati er lokið.

Við útfærslu aðgerða 2.1 til 2.3 þarf að nýta leiðir á borð við Fagbréf atvinnulífsins og tengja raunfærnimat við starfsþjálfun og staðfestingu hæfni. Ákveða þarf hvernig slíkar leiðir geti nýst innflytjendum, hvaða hæfni sé viðurkennd og hvaða áhrif viðurkenningin hafi á störf og starfsþróun. Tryggja þarf samstarf matsaðila, menntastofnana og vinnumarkaðarins svo niðurstaða mats verði nýtt í framkvæmd.

Námsréttur í íslensku þarf að styðja við þessar leiðir. Ef niðurstaða mats á menntun sýnir að viðkomandi þarf meiri íslenskufærni til frekara náms eða starfsréttinda verður að vera aðgengilegt nám á viðeigandi stigi. Lögfestur réttur sem nær eingöngu til byrjendanáms myndi ekki mæta þeirri þörf.

Árangur verði metinn út frá því hvort fólk fái hæfni sína viðurkennda, ljúki viðbótarnámi eða fari í störf sem nýta menntun þess og reynslu. ASÍ leggur jafnframt áherslu á að tungumálakröfur í ráðningum séu skýrar, málefnalegar og tengdar verkefnum starfsins. Almennar og óljósar kröfur geta hindrað ráðningu hæfs fólks.

Upplýsingaþjónusta og raunverulegt aðgengi

ASÍ telur að tryggja þurfi persónulega og heildstæða ráðgjöf samhliða stafrænum upplýsingum. Fólk þarf að geta leitað á einn skilgreindan fyrsta viðkomustað, fengið aðstoð við að skilja stöðu sína og leiðsögn um næstu skref. Þjónustan þarf að ná til fólks um land allt og vera aðgengileg þeim sem eiga erfitt með stafrænar lausnir eða ritað efni. Hér er ítrekuð athugasemd við aðgerðir 3.1 og 3.2 í kaflanum um upplýsingaþjónustu í maíumsögn ASÍ. [2, bls. 3]

Lögfestum námsrétti þarf að fylgja leiðsögn um hvernig hann er nýttur. Upplýsingaþjónustan þarf að tengja fólk við nám við hæfi, stöðumat og viðurkenningu færni. Sá sem fær ekki námspláss á að fá upplýsingar um biðtíma, önnur úrræði og hvert hægt sé að leita vegna ófullnægjandi þjónustu. Ábyrgð á

að finna leið gegnum ólíkar stofnanir má ekki öll falla á einstaklinginn.

ASÍ leggur áherslu á að ráðgjöf um réttindi sé veitt við aðstæður sem skapa traust. Sérstaklega þarf að tryggja að fólk geti leitað óháðrar ráðgjafar án ótta við að það hafi áhrif á ákvarðanir um bætur eða önnur réttindi. Þetta þarf að útfæra skýrt þegar Vinnumálastofnun gegnir bæði upplýsingahlutverki og hlutverki við töku ákvarðana um réttindi. ASÍ ítrekar að upplýsingagjöf um réttindi og skyldur eigi að vera á vegum óháðs aðila, sem tekur ekki jafnframt ákvarðanir um bótarétt eða beitir stjórnsýsluúrræðum. [2, bls. 3]

Í athugasemd við aðgerð 3.2 í maíumsögninni benti ASÍ á að Vinnumálastofnun teldist ekki viðurkenndur fræðsluaðili og gerði athugasemd við að stofnuninni væri ætlað að sinna bæði þarfagreiningu og útvistun fræðslu. [2, bls. 3] ASÍ ítrekar að skýra þurfi ábyrgð á þarfagreiningu, gæðum og framkvæmd fræðslu. Vinnumálastofnun á að vinna með viðurkenndum fræðsluaðilum og gæðakröfur, ábyrgð á kennslu og eftirfylgni þurfa að vera skilgreind áður en verkefnum er útvistað.

Samfélagsfræðsla þarf að vera hagnýt og styðja fólk við að gæta réttinda sinna, meðal annars á vinnumarkaði. Tryggja þarf að fólk fái aðstoð við að skilja ráðningarkjör, launaseðla og hvert það geti leitað ef það telur á réttindum sínum brotið. Tungumálastuðningur á að efla sjálfstæði fólks og draga úr því að það verði háð atvinnurekanda eða milliliðum um upplýsingar.

Stuðningur við sérstaklega viðkvæma hópa

ASÍ leggur áherslu á að þjónusta við flóttafólk og aðra viðkvæma hópa byggist á einstaklingsbundnu mati og valdeflandi stuðningi. Þörf fyrir læsi, tungumálanám, félagslegan stuðning eða heilbrigðisþjónustu þarf að greina í samhengi. Áföll, fötlun eða langvarandi ööryggi geta kallað á aðlagð nám og lengri tíma til að byggja upp færni líkt og ASÍ hefur bent á í fyrri umsögnum sínum.

Tryggja þarf menningarnæmi, viðeigandi túlkun og þjálfun og handleiðslu fagfólks. Stuðningur við fólk sem glímur við afleiðingar áfalla þarf að vera samfelldur og samræmdur milli kerfa. Kröfur um virkni eða námsframvindu eiga að taka mið af getu og aðstæðum viðkomandi og þeim stuðningi sem stendur til boða. ASÍ ítrekar sérstaklega stuðning við aðgerð 4.4 um þjálfun og handleiðslu fagfólks vegna gagnreyndrar meðferðar við áfallastreituröskun. [2, bls. 3]

Lögfestur réttur til íslenskunáms þarf að tryggja að fólk með meiri stuðningsþörf fái einnig nám við hæfi. Rétturinn verður ekki virkur ef sama námsfyrirkomulag og sami tímarammi er látinn gilda fyrir alla. Kostnaður, skortur á barnagæslu eða aðlögun vegna fötlunar má ekki útiloka fólk frá þátttöku.

ASÍ telur að bæði leiðir til launaðra starfa og stuðningur við sjálfstæðan atvinnurekstur eigi að vera í boði eftir þörfum og áhuga. Þeir sem vilja stofna fyrirtæki þurfa hagnýta ráðgjöf um skráningu, skatta, réttindi og skyldur, en jafnframt þarf að greina og vinna gegn hindrunum við ráðningu í launuð störf. Úrræði eiga að byggjast á aðstæðum og vali einstaklingsins. Við mótun þjónustunnar þarf að taka mið af ólíkri reynslu fólks af vinnumarkaði og viðhorfum til vinnu, án þess að ganga út frá því að allir í sama hópi hafi sömu þarfir. [2, bls. 3–4]

ASÍ leggst gegn því að skilyrði séu hert eða stuðningur skertur áður en viðeigandi þjónusta er tryggð. Afleiðingar þess að bíða eftir námstækifærum eða heilbrigðisþjónustu eiga ekki að bitna á þeim sem þegar standa höllum fæti. Slíkt getur aukið ójöfnuð og unnið gegn tilgangi áætlunarinnar.

Tölfræði og eftirfylgni með réttindum

ASÍ telur að gagnasöfnun þurfi að sýna hvort þjónustan mæti þörfum fólks. Birta þarf samanburðarhæf gögn um námsframboð, ásókn, biðtíma, kostnaðarþátttöku og námsframvindu, auk aðgengis að mati og viðurkenningu á færni. Gera þarf grein fyrir mismunandi skilgreiningum, svo sem hvort gögn byggist á ríkisfangi eða innflytjendabakgrunni.

Við mat á árangri þarf að greina aðstæður ólíkra hópa, þar á meðal eftir búsetu og vinnufyrirkomulagi, og tryggja persónuvernd. Innflytjendur sjálfir þurfa að koma að mati á gæðum og gagnsemi þjónustunnar. Niðurstöður eiga að leiða til breytinga á framkvæmd og fjárveitingum þegar þjónustan nær ekki markmiðum sínum.

Fjármögnun og framkvæmd áætlunarinnar

ASÍ telur nauðsynlegt að kostnaðarmat verði tengt við skilgreint þjónustustig og mælanleg markmið. Fyrir hverja aðgerð þarf að liggja fyrir hvaða þjónustu fjármagnið á að tryggja, hversu margir geti nýtt hana og hvernig hún verði framkvæmd. Sérstaklega þarf að skýra hvaða liðir fjármagna kennslu, þróun, umsýslu og ráðgjöf og forðast að telja sama fjármagn til fleiri en einnar aðgerðar. ASÍ ítrekar athugasemdir kaflans um fjármögnun og framkvæmd í maíumsögninni um óljósar forsendur kostnaðarmats og nauðsyn þess að fjármögnun verði tryggð í fjármálaáætlun og fjárlögum. [2, bls. 1 og 4]

Fjármögnun þarf að mæta uppsöfnuðum skorti og halda jafnframt uppi reglulegri þjónustu til framtíðar. Fjárlagafrumvarpið 2027 sýnir hvers vegna sérstök framlög vegna átaksverkefna þurfa að verða að varanlegri fjármögnun þjónustu. Tímabundnir þróunarstyrkir geta ekki einir staðið undir námsrétti, samfellu í námi eða reglulegum prófum. Fjárframlög til nauðsynlegra innviða þurfa að vera fyrirsjáanleg, svo fræðsluáðilar geti ráðið og menntað kennara og skipulagt þjónustuna til lengri tíma.

Áform um lögfestingu námsréttar eiga að vera leiðandi við fjárhagsáætlanagerð. Með skýrum rétti og þjónustuskilyldu verður til afmarkaðri grundvöllur fyrir kostnaðarmat og kröfu um fjármuni til að fullnægja réttinum. ASÍ telur óásættanlegt að ábyrgð einstaklinga sé aukin á sama tíma og fjármögnun þeirra úrræða sem þeir þurfa sé ótrygg.

Við útfærslu áætlunarinnar þarf að nýta samstarf stjórnvalda og aðila vinnumarkaðarins og tryggja beina aðkomu innflytjenda. Skilgreina þarf ábyrgð hvers aðila, birta reglulega stöðu framkvæmda og bregðast við þegar aðgerðir eða fjármögnun skila ekki tilætluðum árangri. ASÍ er áfram reiðubúið til þríliða samstarfs við stjórnvöld og aðila vinnumarkaðarins um útfærslu og framkvæmd aðgerðanna. [2, bls. 4]

Samantekt

ASÍ leggur áherslu á að í aðgerðaráætluninni verði líkt og áður áframað sjálfstæð aðgerð um lögfestingu réttar til íslenskunáms verði tekin inn í áætlunina. Þar verði mælt fyrir um að frumvarp verði lagt fram eigi síðar en á vorþingi 2027 og tímasett gildistaka ákveðin. Frumvarpinu fylgi skilgreind þjónustuskilylda ríkisins, kostnaðarmat og fjármögnun sem miði að því að rétturinn verði virkur í framkvæmd.

Samhliða verði gerð áætlun um að mæta uppsafnaðri námsþörf og vinna niður biðlista eftir námi. Endurskoða þarf áform um lækkun fjárveitingar til íslenskukennslu fyrir útlendinga árið 2027 og skýra hvernig almennu námsframboði verði viðhaldið, með hliðsjón af ósamræmi í birtum fjárhæðum. Tryggð verði varanleg fjármögnun kennsluframboðs. Ábyrg ráðuneyti skili Alþingi árlegu yfirliti um námsframboð,

biðtíma, námsframvindu og hvort fjárveitingar nægi til að standa undir þjónustunni.

ASÍ telur að í 1. kafla þurfi að bæta í við aðgerð um sérmenntun kennara í íslensku sem öðru máli, skýrar hæfniskröfur til kennara og gæðaviðmið fyrir námskeið. Tryggja þarf að kennarar hafi þá sérþekkingu og kennslufærni sem nauðsynleg er til að mæta ólíkum námsþörfum og að fylgst verði með því hvort kennslan uppfylli viðmiðin. Tilgreina þarf ábyrgðaraðila og tímamörk fyrir framkvæmd aðgerðarinnar.

ASÍ leggur jafnframt áherslu á að sú stofnun sem fer með útfærslu prófa, áframhaldandi rannsóknir á íslensku sem öðru máli og framkvæmd stöðuprófa fái viðeigandi og fyrirsjáanlegt fjármagn til verkefnanna. Fjármögnunin þarf að tryggja samfellu í þróun, gæðatryggingu og framkvæmd prófanna, svo hægt sé að útfæra kröfur samfélagsins um íslenskufærni innflytjenda á traustum faglegum grunni. Gera þarf grein fyrir fjárþörfinni í kostnaðarmati áætlunarinnar og tryggja fjármögnun í fjármálaáætlun og fjárlögum.

ASÍ telur að Alþingi þurfi að bæta úr þessum annmörkum áður en áætlunin er samþykkt. Ljúka þarf samþykkt langtímastefnu á grunni þeirrar víðtæku vinnu sem þegar hefur farið fram, tryggja skýran rétt til íslenskunáms og fjármuni til að vinna upp skort á þjónustu. Á þeim grunni er hægt að gera raunhæfar kröfur og skapa fólki tækifæri til þátttöku í samfélaginu og á vinnumarkaði.

ASÍ er reiðubúið til samstarfs við ríkisstjórnina um þessi mál og óskar eftir tækifæri til að gera grein fyrir sjónarmiðum sínum um framkvæmdaáætlunina á fundi velferðarnefndar Alþingis.

Virðingarfyllt,
f.h. Alþýðusambands Íslands

Aleksandra Leonardsdóttir
sérfræðingur í fræðslu og inngildingu

Heimildir:

1. Alþingi. Þingskjal 102, 102. mál á 158. þingi. Aðgerð 1.1 og greinargerð á bls. 14.
2. ASÍ. Fyrri umsögn um 597. mál á 157. þingi.
3. Rannís. Ársskýrsla 2024. Sjóðir og úthlutanir, Íslenskukennsla fyrir útlendinga.
4. Rannís. Ársskýrsla 2025. Sjóðir og úthlutanir, Íslenskukennsla fyrir útlendinga.
5. Háskóli Íslands. Umsögn um 597. mál á 157. þingi, bls. 2.
6. Félags- og húsnæðismálaráðuneytið. Febrúardrög 2026, mál S-37/2026 í samráðsgátt, aðgerð 1.1 a.
7. Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið. Samfélag okkar allra, hvítbók í málefnum innflytjenda, maí 2024. Inngangur, bls. 6–7.
8. Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, ASÍ og SA. Sameiginleg umsögn um 597. mál á 157. þingi, 4. maí 2026. Sjá einkum bls. 1–3 og 5–8.
9. Mennta- og barnamálaráðuneytið. Úthlutun styrkja til íslenskukennslu fyrir útlendinga 2026, 5. febrúar 2026.
10. Alþingi. Fylgirit með samþykktum fjárlögum 2026, liður 02-461, bls. 34 og 74.
11. Stjórnarráð Íslands. Fjárlagafrumvarp 2027. Greinargerð fyrir málefnasvið 22, málaflokkur 22.20.
12. Ólöf Júlíusdóttir og Guðbjört Guðjónsdóttir. Úttekt á gæðamálum íslenskukennslu fyrir fullorðið fólk með annað móðurmál en íslensku. Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands 2023, bls. 19–20 og 30–31.
13. Stjórnarráð Íslands. Rannsóknir og úttektir vegna stefnumótunar um framhaldsfræðslu, 13. nóvember 2023.

UMSÖGN

Umsögn um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda 2026-2029

Til	Velferðarnefnd Alþingis
Mál	102. mál, þingskjal 102 - framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda
Umsagnaraðili	Arnar Elvarsson, einstaklingur
Dagsetning	7. október 2026

Afstaða: Styðja íslenskunám, atvinnuþátttöku og skýrar samfélagsreglur, en gera áætlunina árangursmiðaðri, gagnsærri og byggða á gagnkvæmum réttindum og skyldum.

Umsögn þessi er persónuleg afstaða umsagnaraðila. Hún byggir á sjálfstæðisstefnu um frelsi og ábyrgð einstaklinga, hóflega skattheimtu, ráðdeild, eignarrétt, valddreifingu og skýrt regluverk. Hún er ekki opinber umsögn eða yfirlýsing Sjálfstæðisflokksins.

1. Hvað málið snýst um

Þingsályktunartillagan er fjögurra ára framkvæmdaáætlun með 24 aðgerðum á fimm sviðum: íslenskunámi, mati á námi og atvinnuþátttöku, upplýsingum og samfélagsþátttöku, viðkvæmum hópum og tölfræði og rannsóknum. Stærstu liðirnir eru íslenskukennsla fullorðinna og flóttafólks, íþrótta- og tómstundaþátttaka barna og stuðningur við fylgdarlaus börn og geðheilbrigði flóttafólks.

Áætlunin leggur áherslu á að íslenska verði samskiptamálið, erlend menntun og starfsreynsla nýtist, innflytjendur þekki réttindi og skyldur og opinber gögn verði betri. Samanlögð uppgefin fjárhæð er um 4.0 milljarðar kr. yfir tímabilið ef árlegir kostnaðarliðir eru reiknaðir fyrir öll fjögur árin, auk verkefna sem eiga að rúmast innan núverandi fjárheimilda.

- 180 m.kr. á ári eiga að fara í fjölbreytt íslenskunám og 321 m.kr. á ári í íslensku- og samfélagsfræðslu fyrir flóttafólk.
- Innleiða á stöðupróf í íslensku samkvæmt Evrópska tungumálarammanum.
- Greina á erlent nám og raunfærni svo fleiri starfi í samræmi við hæfni sína.
- 130 m.kr. á ári eiga að styðja þátttöku barna af erlendum uppruna í íþrótta- og tómstundastarfi.
- Bæta á tölfræði, rannsóknir og mælingar á líðan, viðhorfum og samfélagsþátttöku.

2. Mat umsagnaraðila

Góð aðlögun byggist á íslenskukunnáttu, vinnu, sjálfsbjargarviðleitni og virðingu fyrir íslenskum lögum og samfélagsháttum. Áhersla á tungumál og mat á menntun er því rétt og getur bæði aukið frelsi einstaklinga og dregið úr langtímaútgjöldum ríkisins.

Margar aðgerðir mæla þó fyrst og fremst framboð, efni, könnun eða þátttöku en ekki hvort íslenskufærni, atvinnuþátttaka og sjálfbærni batni. Fjárveitingar eiga að fylgja árangri, ekki aðeins framkvæmd verkefnis. Gagnkvæmar skyldur þurfa einnig að koma skýrt fram þar sem ríkið greiðir nám og stuðning.

Betri tölfræði er nauðsynleg til heiðarlegrar umræðu, en persónuvernd verður að vera sterk. Birta þarf ópersónugreindar niðurstöður um tungumál, vinnu, menntun, bætur, skólasókn og afbrot svo stjórnvöld og almenningur sjái bæði árangur og vandamál.

3. Tillögur að breytingum

Eftirfarandi orðalag er sett fram sem efnisleg tillaga. Nefndarsvið getur lagað greinanúmer, tilvísanir og lagatæknilegt orðalag án þess að efni tillagnanna breytist.

3.1. Mælanleg íslenskufærni og árangurstengd fjármögnun

Tillaga að orðalagi:

Við aðgerðir 1.1-1.5 bætist: „Sett skulu árleg, tölusett markmið um skráningu, mætingu, námslok og framfarir milli færnistiga Evrópska tungumálarammans. Að lágmarki 20% samningsbundinna greiðslna til fræðsluaðila skal tengt staðfestum námsárangri, með sanngjarnri leiðréttingu vegna námsörðugleika og fötlunar.“

Rök: Fjöldi námskeiða segir ekki hvort fólk læri íslensku. Staðlað mat og árangurstenging bæta gæði án þess að útiloka þá sem þurfa meiri stuðning.

3.2. Gagnkvæm réttindi og skyldur í móttöku

Tillaga að orðalagi:

Við aðgerð 1.4 bætist: „Samhliða gjaldfrjálsu íslenskunámi og samfélagsfræðslu skal gerður einstaklingsbundinn þátttökusamningur um reglulega mætingu, virka atvinnuleit eða nám og fræðslu um íslensk lög, jafnrétti, réttindi barna og skyldur borgaranna. Frávik skulu heimil vegna heilsu, fötlunar, umönnunar eða annarra málefnalegra aðstæðna.“

Rök: Öflugur opinber stuðningur á að fylgja skýrri ábyrgð einstaklingsins. Undanþágur tryggja meðalhóf og mannúðlega framkvæmd.

3.3. Hraðara mat á námi og leið inn á vinnumarkað

Tillaga að orðalagi:

Við aðgerð 2.1 bætist: „Ein rafræn matsgátt skal taka við umsókn og leiða samráð allra stjórnvalda. Umsækjandi fái niðurstöðu eða tæmandi lista yfir viðbótargögn innan 90 daga. Sé viðbótarmenntunar þörf skal hún afmörkuð við sannanlegan hæfnismun en ekki endurtaka nám að óþörfu.“

Rök: Langur og tvískiptur afgreiðslutími sóar mannauði og heldur fólki í lægra launuðum störfum. Skýr þjónustufrestur styrkir bæði atvinnulíf og sjálfsbjargargetu.

3.4. Hæfni, ekki kvótar, í opinberum ráðningum

Tillaga að orðalagi:

Við aðgerð 2.4 bætist: „Ráðningar skulu ávallt byggðar á hæfni, reynslu og málefnalegum tungumálakröfum. Söfnun upplýsinga um uppruna skal vera valkvæð, ópersónugreinanleg og eingöngu notuð til tölfræðilegs mats. Áætlunin felur ekki í sér upprunakvóta eða forgang fram yfir hæfari umsækjanda.“

Rök: Jöfn tækifæri krefjast hlutlægra reglna og gagnsæis. Einstaklingar eiga hvorki að njóta forgangs né sæta mismunun vegna uppruna.

3.5. Opið mælaborð um aðlögun og samfélagsleg áhrif

Tillaga að orðalagi:

Við aðgerð 5.1 bætist: „Hagstofa Íslands birti árlega ópersónugreint mælaborð með samanburðarhæfum upplýsingum um íslenskufærni, atvinnuþátttöku, tekjur, bótaþátttöku, námsárangur, brottvarf, húsnaðisstöðu og skráð afbrot, eftir viðeigandi dvalar- og lýðfræðilegum breytum. Smáir hópar skulu varðir gegn persónugreiningu.“

Rök: Árangur og vandamál verða að sjást. Traust gögn gera umræðuna málefnalegri og auðvelda stjórnvöldum að beina aðgerðum þangað sem þörfin er mest.

3.6. Engar ófjármagnaðar skyldur og stöðvun árangurslausra verkefna

Tillaga að orðalagi:

Við áætlunina bætist: „Áður en sveitarfélagi er falið nýtt verkefni skal liggja fyrir samkomulag um kostnað og fjármögnun. Ábyrgðaraðili birti árlega kostnað, mælikvarða og niðurstöðu hvernar aðgerðar. Náist ekki skilgreind áfangamarkmið tvö ár í röð fellur fjármögnun niður nema Alþingi samþykki endurmótaða aðgerð.“

Rök: Fjögurra milljarða áætlun þarf fjármálaaga. Reglan ver sveitarstjórnarsjálfstæði og tryggir að fé fylgi árangri fremur en verkefnaheitum.

4. Niðurstaða

Lagt er til að áætlunin verði samþykkt með skýrari áherslu á íslensku, vinnu, sjálfsbjargargetu, sameiginlegar samfélagsreglur og mælanlegan árangur. Vel heppnuð aðlögun á að efla einstaklinginn, varðveita félagslega samheldni og draga úr þörf fyrir varanleg opinber útgjöld.

Virðingarfyllt,

Arnar Elvarsson
einstaklingur

Heimildir

[Tillagan á vef Alþingis](#) | [Ferill 102. máls](#)

Athugasemd: Umsögnin byggir á opinberum gögnum sem lágu fyrir 7. október 2026. Hún er ekki lögfræðiráðgjöf.

Alþingi
Kirkjustræti, 101 Reykjavík

6. október 2026

Framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029

Umsögn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi við 102. mál á 158. löggjafarþingi

Barnaheill – Save the Children á Íslandi telja fyrirbyggjandi tillögu fela í sér ítarlega og heildstæða framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda. Á fyrri stigum kölluðu Barnaheill eftir því að aðgerðir yrðu kostnaðarmetnar og úr því hefur verið bætt í endanlegri þingsályktunartillögu.

Í eftirfarandi umsögn leggja Barnaheill áherslu á:

- Að gerð sé langtímastefna í málefnum innflytjenda
- Aðgerðir í þágu sérstaklega viðkvæmra hópa; fatlaðra barna og hinsegin barna
- Upplýsingum sé alltaf miðlað á formi sem hentar börnum og ungmennum á ólíkum aldri
- Úrbætur á aðstæðum og málsmeðferð barna sem eru umsækjendur um alþjóðlega vernd

Barnaheill hvetja til þess að kveðið verði á um að gerð sé langtímastefna í málefnum innflytjenda. Með þeim hætti er hægt að setja fram skýra sýn til lengri tíma, líkt og lagt var til í hvítbók í málefnum innflytjenda sem birt var í samráðsgátt vorið 2024. Rétt er að rifja upp að þegar hvítbókin var til samráðs var það á íslensku, ensku, pólsku og auðlesnu máli. Sú áætlun sem hér er til umfjöllunar hefur hins vegar einungis verið birt á íslensku.

Samráðsferli ráðuneytisins í febrúar sl. leiddi til þess að í aðgerð 3.1. *Uppbygging fjölbreyttrar og árangursríkrar upplýsingaþjónustu og samfélagsfræðslu fyrir innflytjendur* er nú sérstaklega tekið fram að gætt sé að aðgengi fólks með fatlanir við framkvæmd. Barnaheill voru meðal þeirra samtaka sem kölluðu eftir því að styrkja aðgerðir áætlunarinnar þannig að þær nái betur utan um sérstaklega viðkvæma hópa og er þessi viðbót skref í rétta átt. Enn vantar þó aðgerðir sem snúa að fötluðu fólki almennt og fötluðum börnum sérstaklega. Þá er ekkert fjallað um stöðu hinsegin fólks, en staða hinsegin barna kallar á öflugar aðgerðir af hálfu hins opinbera.

Jafnframt er ástæða til að ítreka nauðsyn þess að hvarvetna sem kveðið er á um fræðslu og miðlun upplýsinga sé mikilvægt að það sé jafnframt gert á formi sem hentar aldri og þroska þeirra barna og ungmenna sem upplýsingarnar þurfa að ná til. Þess vegna er ánægjulegt að í aðgerð 3.3. *Lýðræðisþátttaka og lýðræðisfræðsla* sé sérstakur framkvæmdaliður er varðar fræðslu fyrir börn og ungmenni um lýðræðislegar kosningar. Á sama hátt mætti t.d. styrkja aðgerð 3.1. *Uppbygging fjölbreyttrar og árangursríkrar upplýsingaþjónustu fyrir innflytjendur* þannig að tryggt sé að börn og ungmenni geti nýtt sér þjónustuna. Sama má segja um rannsóknir, t.a.m. væri mikilvægt að fá fram sjónarhorn barna og ungmenna í aðgerð 5.4. *Rannsókn á líðan og samfélagslegri þátttöku innflytjenda*.

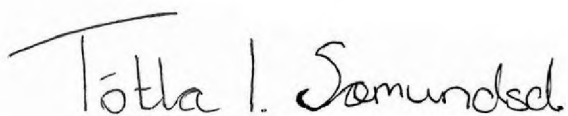
Barnaheill vilja hvetja nefndina til að skoða sérstaklega aðgerð 4.6. *Aðgengi barna á flóttu að menntun og þjónustu*. Undanfarið hefur töluvert verið fjallað um þá skerðingu á þjónustu við börn sem umsækjendur um alþjóðlega vernd þegar þjónusta við þann hóp færðist frá sveitarfélögum til Vinnumálastofnunar. Verulega skortir á að sú aðstaða sem börnum er boðið upp á sé fullnægjandi, auk þess sem möguleikar barna til að stunda leikskóla og tómstundir voru verulega skertir við yfirfærsluna. Á þetta var m.a. bent í skýrslu Ríkisendurskoðunar um innleiðingu og framkvæmd farsældarlaga í júní sl. þar sem kallað var eftir úrbótum til að tryggja réttindi þessa hóps barna.

Enginn vafi leikur á því að lögum um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna var ætlað að eiga við öll börn á yfirráðasvæði íslenska ríkisins, þ.á m. börn sem hafa lagt fram umsókn um alþjóðlega vernd. Þá kveður Barnasáttmálinn á um skyldu ríkisins til að tryggja hverju barni innan lögsögu sinnar réttindi án mismununar af nokkru tagi. Erfitt er að sjá hvernig sú framkvæmd sem þróast hefur í þjónustu við umsækjendur um alþjóðlega vernd getur talist í samræmi við réttindi barna. Barnaheill hvetja nefndina því til að breyta aðgerðinni þannig að skýrt sé að hún eigi við um börn á flóttu óháð því hvort þau hafi fengið niðurstöðu í umsókn sinni um alþjóðlega vernd eða ekki, skerpa á því hvað felst í „opinberri þjónustu“ skv. aðgerðinni þannig að m.a. leikskólavist og tómstundir falli þar undir og herða á tímamörkum aðgerðarinnar sem að óbreyttu á ekki að vera lokið fyrr en 2029 á lokaári áætlunarinnar.

Hvað varðar réttindi barna á flóttu telja Barnaheill ennfremur vera ástæðu til að taka sérstaklega út verkferla við mat á umsóknum um alþjóðlega vernd. Rík tilhneiging virðist vera til þess að meta fyrst umsóknir foreldra og fella niðurstöðu í umsókn barns að þeirri niðurstöðu. Mikilvægt er að umsóknir barna um alþjóðlega vernd fái sjálfstæða málsmeðferð, sér í lagi þegar um er að ræða börn sem kunna að mæta fjölþættri mismunun vegna fötlunar, hinseginleika, kyns eða annarra þátta.

Fulltrúar Barnaheilla – Save the Children á Íslandi lýsa sig reiðubúin að mæta á fund nefndarinnar til að gera nánar grein fyrir efni umsagnarinnar.

Virðingarfyllt,

Tóttla I. Sæmundsdóttir

Framkvæmdastjóri Barnaheilla – Save the Children á Íslandi

Barnaheill

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 7. október 2026

Efni: Umsögn BSRB um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029, 597. mál

BSRB fagnar því að fram sé komin ný framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda. BSRB hefur síðustu ár lagt aukna áherslu á málefni innflytjenda og fólks af erlendum uppruna og mikilvægi þess að hafa inngildinguna að leiðarljósi í allri stefnumótun stjórnvalda. Að undanfögnu hefur orðið vart við aukna skautun í samfélagslegri umræðu sem hefur ýtt undir aðgreiningu og andúð í garð innflytjenda. Það er þvert á grunngildi okkar um jöfnuð, samstöðu og mennsku sem leggja þarf áherslu á í allri stefnumótun og samfélagslegri umræðu. Kynt hefur verið undir þær skoðanir að fólk af erlendum uppruna séu byrði á samfélaginu þegar staðreyndin er sú að þau stuðla að þeim hagvexti sem við búum við og gera samfélagið okkar fjölbreyttara og betra. Stjórnvöld bera mikla ábyrgð í því að vinna gegn fordómum í garð innflytjenda og þurfa að standa undir henni.

BSRB tók þátt í gerð grænbókar og hvítbókar um málefni innflytjenda, sem fór fram í félags- og vinnumarkaðsráðuneytinu á árunum 2023-2024, sem áætlunin byggir að miklu leyti á. Sú vinna skilaði góðum upplýsingum um stöðu mála hér á landi, m.a. í gegnum greiningu OECD og samráðsfundi með innflytjendum og flóttafólki. Mikilvægt er að líta áfram til þeirra greininga á næstu árum og samhliða bæta þekkingu og upplýsingasöfnun til að byggja undir stefnumótun til framtíðar.

BSRB vill koma á framfæri eftirfarandi athugasemdum við framkvæmdaáætlunina. Þá tekur BSRB jafnframt undir sjónarmið sem koma fram í umsögn ASÍ, m.a. um mikilvægi þess að fyrirhuguð fjármögnun sé í samræmi við umfang og þörf og verði tryggð í fjármálaáætlun og fjárlögum komandi ára.

1. Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi

Drög að þingsályktun voru birt í samráðsgátt stjórnvalda 10. febrúar 2026 og í þeim drögum var mun fastar að orði kveðið varðandi það að tryggja rétt innflytjenda til íslenskukennslu. Í lið 1.1. a. sagði þar: „Réttur innflytjenda til íslenskunáms verði tryggður og ábyrgð þeirra til að ljúka íslenskunámskeiðum skýrð þar sem dregið verði úr kostnaðarþátttöku þeirra.“ Þessi orð hafa nú verið tekin út og BSRB leggur því til að Alþingi kveði skýrt á um rétt innflytjenda til íslenskukennslu, lík og gert var í drögum á fyrri stigum og stefni að lögfestingu réttar til íslenskunáms. Í greinargerð með þeirri tillögu sem liggur fyrir Alþingi er þessi breyting ekki útskýrð í kafla sem fjallar um samráð.

Í greiningu OECD sem vísað var til að ofan kom fram að færni innflytjenda hér á landi í íslensku sé langt undir meðaltali OECD ríkja og sláandi var að sjá samanburð á fjárframlögum hins opinbera til tungumálakennslu á Íslandi samanborið við hin Norðurlöndin. Því er jákvætt að sjá að nú sé sett fjármagn í íslenskukennslu bæði fullorðinna og barna en líklega er ekki nægilega langt gengið.

Kennsla í íslensku sem annars tungumáls hefur verið vanfjármögnuð árum saman og á sama tíma hefur innflytjendum fjölgað umtalsvert hér á landi. Íslensk stjórnvöld ættu að stefna að því að jafna stöðu Íslands á við Norðurlöndin. Einnig þarf að tryggja að kennaramenntun í íslensku sem öðru máli verði eflað, en ekki er fjallað um það í áætluninni.

Varða, rannsóknarstofnun vinnumarkaðarins, hefur um árabil lagt fyrir könnun um stöðu launafólks þar sem svarhlutfall meðal innflytjenda hefur verið hátt. Þar hefur komið fram að helsta ástæða þess að innflytjendur hafi ekki stundað nám í íslensku er tímaskortur. BSRB hefur lagt ríka áherslu á að vinnustaðir bjóði sínu starfsfólki upp á íslenskunám á vinnutíma og þeim að kostnaðarlausu. Í greinargerð er fjallað um að styðja sérstaklega samstarf við fyrirtæki um íslenskukennslu á vinnutíma og/eða samhliða starfi. Þetta er lykilatriði og þarf að gera í góðu samstarfi við aðila vinnumarkaðarins. Jákvætt er að sérstaklega sé fjallað um vaktavinnufólk og fólk með börn. Þróa þarf raunhæfar lausnir sem henta þessum hópum og leita leiða til að tryggja íslenskukennslu á vinnutíma, m.a. með því að styrkja lagaramma líkt og fjallað er um í greinargerð.

2. Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði

Það liggur fyrir að stór hluti innflytjenda sinnir ekki starfi sem hæfir menntun þeirra og hærra hlutfall en þekkt í öðrum OECD ríkjum. Þetta hefur verið til umræðu lengi en staðan ekki breyst mikið. Í aðgerð 2.1 er lagt til að meta hvernig þróa megi áfram sameiginlega matsgátt fyrir menntun og kanna fýsileika þess að setja á laggirnar formlegt samstarf aðila vinnumarkaðarins sem miði að því að auka tækifæri innflytjenda á störfum í samræmi við menntun. Fjármagn sem fylgir þessari aðgerð er 3 milljónir kr. BSRB telur að hér þurfi að ganga lengra og stíga ákveðnari skref. ASÍ bendir á í sinni umsögn að mikilvægt sé að fylgja þessum aðgerðum eftir með mati á árangri og tekur BSRB undir þær athugasemdir.

Þá er fjallað um raunfærnimat og áframhaldandi þróun þess. Í tengslum við þá aðgerð vill BSRB koma því á framfæri að þau kerfi sem eru til staðar eru takmörkuð að því leyti að þau ná ekki utan um allar greinar, svo sem mikilvægar greinar í heilbrigðis- og félagsþjónustu. Þetta þarf að hafa í huga og leggja sérstaka áherslu á að aðgangur að raunfærnimati henti fjölbreyttum hópi innflytjenda. Hér mætti einnig leggja áherslu á aðgengi að náms- og starfsráðgjöf, en framhaldsfræðsluaðilar sinna því hlutverki.

Í aðgerð 2.4 er fjallað um jafnræði í aðgengi að opinberum störfum en ekki eru til aðgengilegar grunnupplýsingar um innflytjendur sem starfa hjá hinu opinbera. Úr þessu þarf að bæta og jafnframt hafa öfluga fræðslu fyrir stjórnendur hjá hinu opinbera. BSRB og aðildarfélög okkar búa yfir ýmsum upplýsingum sem gætu nýst við þessa vinnu og við lýsum yfir vilja til samstarfs um þessi verkefni.

5. Aðgerðir um tölfræði og rannsóknir

Í þessum kafla er fjallað um að bæta tölfræði um innflytjendur og efla miðlun gagna. Í aðgerð 4.1 er jafnframt fjallað um að greina stöðu innflytjenda sérstaklega í reglubundnum lífskjararannsóknnum Hagstofunnar. Mjög jákvætt er að leggja eigi fjármagn í þessar aðgerðir. Til þess að stefnumótun verði markviss verður hún að byggja á áreiðanlegum gögnum sem eru aðgengileg og uppfærð reglulega. Hér vill BSRB aftur benda á Vörðu, rannsóknarstofnun vinnumarkaðarins, sem býr yfir afar góðum upplýsingum um stöðu innflytjenda á vinnumarkaði og hefur gert rannsóknir á þeim

hópi um árábil. Þá er mikilvægt að kanna afstöðu almennings til innflytjenda, en líkt og áður segir hefur orðið vart við bakslag í viðhorfum almennings hér á landi og mikilvægt að sporna við því. Þá fagnar BSRB því að gera eigi sérstaka rannsókn á líðan og samfélagslegri þátttöku innflytjenda og ná fram sjónarmiðum þeirra sem nýst geta við stefnumótun.

Fyrir hönd BSRB

Dagný Aradóttir Pind

lögfræðingur

14. október 2026

Áshildur Linnet, sérfræðingur í félags- og húsnæðismálaráðuneytinu

Framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda 2026-2029 kynning fyrir velferðarnefnd

Áherslur sem byggja á víðtæku samtali og samráði við almenning

5 stoðir

1
ÍSLENSKUNÁM
OG
NOTKUN TUNGUMÁLSINS

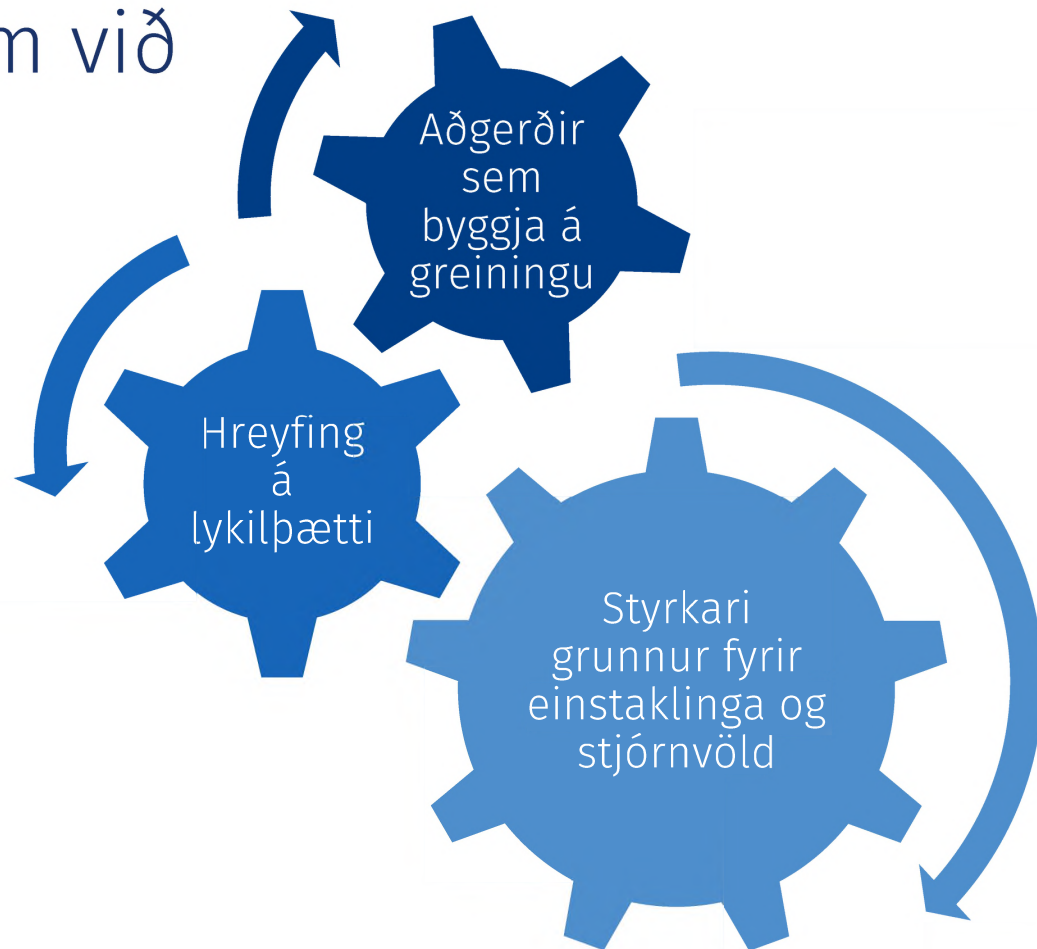
2
MAT Á NÁMI
OG
ÞÁTTTAKA Á
VINNUMARKAÐI

3
UPPLÝSINGAÞJÓNUSTA
SAMFÉLAGSFRÆÐSLA
ÞÁTTTAKA

4
SÉRSTAKLEGA
VIÐKVÆMIR HÓPAR

5
TÖLFRÆÐI
OG
RANNSÓKNIR

Hverju viljum við
ná fram?

Nefnda- og greiningarsvið Alþingis
Tjarnargötu 9
101 Reykjavík
Sent rafrænt

Reykjavík, 5. október 2026.

Efni: Umsögn við tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytenda fyrir árin 2026-2029. 158. löggjafarþing 2026-2027. Þingskjal 102 – 102. mál. Stjórnartillaga.

Félagsráðgjafafélag Íslands þakkar fyrir tækifæri til að veita umsögn við tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytenda fyrir árin 2026-2029.

Félagið fagnar því að fram er komin tillaga til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda með það að markmiði að stuðla að samfélagi þar sem allir einstaklingar geta verið virkir þátttakendur, óháð þjóðerni og uppruna, sbr. ákvæði 7. gr. laga um málefni innflytjenda, nr. 116/2012. Félagið veitti umsagnir við málið á fyrri stigum dags. 15. ágúst 2025 og 4. maí 2026 þar sem m.a. var bent á mikilvægi þess að framkvæmdaáætlun verði unnin í samvinnu við stofnanir ríkis, sveitarfélaga og þriðja geirann. Félagsráðgjafar búa yfir umfangsmikilli þekkingu á málaflokknum og eru ein af lykilstéttum sem koma að stuðningi við innflytjendur þar sem lögð er áhersla á inngildingu og félagslega aðlögun. Félagið ítrekar hér fyrri ábendingar þar sem málið er endurflutt óbreytt.

Í greinargerð með tillögunni kemur fram að hlutfall innflytjenda af heildaríbúafjölda hafi vaxið hraðar en í nokkru öðru aðildarríki Efnahags- og framfarastofnunarinnar (OECD). Það hafi í för með sér ýmsar áskoranir og markmið framkvæmdaáætlunarinnar sé að samhæfa aðgerðir í ólíkum málaflokkum og tryggja sem bestan stuðning við innflytjendur og þá innviði sem þarf til að efla inngildandi samfélag. Þá kemur fram áhersla á jöfnun tækifæra í gegnum stuðning við tungumálafærni, mat á námi og samfélagslegan stuðning. Jafnframt kemur fram að við gerð áætlunarinnar hafi verið horft til menntastefnu fyrir árin 2020-2030, byggðaáætlun fyrir árin 2022-2036, þingsályktun um stefnumótandi áætlun í málefnum sveitarfélaga fyrir árin 2024-2038 ásamt aðgerðaáætlun fyrir árin 2024-2028 sem henni fylgdi og aðgerðaáætlun í málefnum íslenskrar tungu fyrir árin 2023-2026.

Um einstök ákvæði í áætluninni:

1. Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi.

Félagsráðgjafafélag Íslands tekur undir það að færni í íslensku er lykill að samfélaginu og því þarf að tryggja aðgengi að fjölbreyttu íslenskunámi fyrir fullorða um allt land. Huga þarf að því að fólk hafi tækifæri til að læra og æfa íslenskt mál á vinnutíma. Mikilvægt er að kanna viðhorf þeirra sem leggja stund á námið til að meta gæði og aðlaga kennsluna að þörfum þeirra. Jafnframt þarf að tryggja að flóttafólk fái stuðning við að ná grundvallarfærni í íslensku og skilning á samfélaginu. Halda þarf áfram þróunarverkefninu MEMM til að tryggja samfellu og gæði í móttöku barna og ungmenna með fjölbreyttan tungumála- og menningarbakgrunn.

2. Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði.

Áhersla á að styrkja stöðu innflytjenda á íslenskum vinnumarkaði með mati á fyrri menntun og starfsreynslu er mikilvæg. Nauðsynlegt er að virkja aðila vinnumarkaðarins og þar gegna fag- og stéttarfélög hlutverki ekki síður en vinnuveitendur. Auka þarf tækifæri innflytjenda á vinnumarkaði með áherslu á fjölbreytt störf í samræmi við menntun og reynslu. Þá eiga opinber störf að vera aðgengileg fyrir öll.

3. Aðgerðir um upplýsingaþjónustu, samfélagsfræðslu og þátttöku.
Leggja þarf áherslu á fjölbreytta upplýsingaþjónustu, menningarnæmi og samfélagslegan ávinning fjölbreytileika.

4. Aðgerðir um sérstaklega viðkvæma hópa.
Leggja þarf áherslu á félagslegt öryggi og velferð og stuðning við þá hópa innflytjenda sem standa höllum fæti. Það er fagnaðarefni að horfa eigi til þess að draga úr fátækt og jaðarsetningu auk eflingar sálræns stuðnings og meðferðar við áfallastreituröskun. Vert er að hafa í huga að það á sérstaklega við um flóttafólk sem kemur frá stríðshrjáðum löndum og/eða hefur upplifað önnur áföll. Félagið tekur undir það markmið að þjónusta við flóttafólk þurfi að byggjast á menningarnæmi, áfallamiðaðri nálgun og jafningagrunni til að valdefla flóttafólk og styðja við að ná ráðrótfestu í nýju samfélagi. Einnig er jákvætt að horft er til stuðnings við geðheilbrigði auk móttöku og stuðnings við fylgdarlaus börn. Í áætluninni er þó ekki ljóst hvernig á að tryggja aðgengi barna á flótta að þjónustu í samræmi við ákvæði barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna um réttindi barna.

5. Aðgerðir um tölfræði og rannsóknir.
Mikilvægt er að efla og bæta tölfræði um innflytjendur og koma á þekkingarvettvangi sem heldur utanum rannsóknir og hagnýt verkefni á sviði málefna innflytjenda. Innflytjendur þurfa að hafa tækifæri til að meta eigin líðan, tækifæri og hindranir á samfélagsþátttöku.

Að lokum

Félagsráðgjafar búa yfir sérþekkingu í málaflokknum og gegna mikilvægu hlutverki þegar kemur að inngildingu og félagslegri aðlögun. Grundvöllur félagsráðgjafar er virðing fyrir manngildi og sérstöðu hvers einstaklings og trú á getu hans til að nýta hæfileika sína til fullnustu og er þessi sýn afar mikilvæg í þjónustu við flóttafólk. Unnið er út frá heildarsýn, menningarnæmi og áfallamiðaðri nálgun, sem er grundvallaratriði, sérstaklega þegar unnið er með einstaklingum sem hafa flúið stríð, ofsóknir og erfiðar aðstæður.

Félagsráðgjafafélag Íslands er tilbúið til samtals um þróun málaflokksins en innan félagsins býr umfangsmikil sérþekking á þessu sviði. Félagið áskilur sér rétt til að koma með frekari ábendingar á síðari stigum.

Með vinsemd og virðingu,

f.h. Félagsráðgjafafélags Íslands

Steinunn Bergmann
formaður

Nefndasvið Alþingis
b.t. velferðarnefndar
Smiðju
Tjarnargötu
101 Reykjavík

Reykjavík 07.10.2026
Þingskjal 102 – 102. mál

Efni: Umsögn um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029.

Samtök atvinnulífsins (SA), Alþýðusamband Íslands (ASÍ) og Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (FA) hafa tekið til umsagnar tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda. SA, ASÍ og FA fagna því að sett sé fram framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda. Við lýsum áframhaldandi áhuga og vilja til samráðs við stjórnvöld um þau afar mikilvægu viðfangsefni og mál sem hér eru til umfjöllunar og vísum í því sambandi sérstaklega til þeirra aðgerða sem beinast að verkfærum Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins. Mikilvægt er að byggja á þeirri reynslu og starfsemi sem fyrir er og efla samstarf með hagkvæmni að leiðarljósi og til hagsbóta fyrir innflytjendur.

Samræmdri hugtakanotkun er ábótavant þegar fjallað er um framhaldsfræðsluna. Mikilvægt er að í framkvæmdaáætluninni sé notast við skýr og samræmd hugtök. Ósamræmi í hugtakanotkun getur skapað óvissu um hlutverk aðila og framkvæmd verkefna. Alls eru 14 fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar sem starfa samkvæmt lögum um framhaldsfræðslu nr. 27/2010. Væri hægt að velja eitt heiti yfir þá aðila þannig að það sé samræmt í tillögunni, t.d. fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar sem eru viðurkenndir fræðsluaðilar.

ASÍ, SA og FA vilja koma á framfæri neðangreindum athugasemdum líkt og í fyrri umsögnum sem hafa verið sendar inn í samráðsgátt. Lögð er áhersla á að athugasemdir og tillögur við eftirfarandi punkta verði hafðar í huga við mótn þessarar tillögu til þingsályktunar til að styrkja innihald, þróun og áætlaðan ávinning aðgerða.

ASÍ, SA og FA benda á að í fyrirbyggjandi tillögu er ekki nægilega skýrt afmarkað hvernig hlutverk og ábyrgð Fræðslumiðstöðvar atvinnulífsins og fræðslu- og símenntunarmiðstöðva skiptist, þrátt fyrir að þessir aðilar gegni lykilhlutverki samkvæmt lögum um framhaldsfræðslu nr. 27/2010 þegar kemur að framkvæmd náms, raunfærnimats og náms- og starfsráðgjafar. FA gegnir í dag veigamiklu hlutverki í framhaldsfræðslukerfinu og starfar sem verkfærasmiðja sem byggir á samstarfi og þjónustu á vettvangi framhalds- og fullorðinsfræðslu á íslenskum vinnumarkaði. Kjarnahlutverk FA er að vera leiðandi í að greina, meta og efla hæfni í atvinnulífinu. Í nánú samstarfi við fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar styður FA jafnframt við fólk á vinnumarkaði sem ekki hefur lokið námi frá framhaldsskóla eða hefur ekki fengið fyrra nám sitt metið á Íslandi, með það að markmiði að styrkja stöðu þess í námi, starfi og samfélagi.

FA er í eigu SA, ASÍ, BSRB, fjármála- og efnahagsráðuneytisins og Sambands íslenskra sveitarfélaga og byggir allt starf sitt á víðtækri samvinnu við hagsmunaaðila. FA starfar á grundvelli gildandi þjónustusamnings við [mennta- og barnamálaráðuneytið](#), um verkefni á sviði framhaldsfræðslu samkvæmt [lögum nr. 27/2010](#). Í ljósi þess er mikilvægt að tillaga að þingsályktun um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda endurspegli með skýrari hætti það hlutverk sem þegar

hefur verið skilgreint í samningi og fjárlögum, svo tryggt sé að verkaskipting, ábyrgðarlínur, samræmi, gæði og samfella þjónustu haldist.

Helstu verkefni FA samkvæmt þjónustusamningi:

- Greina hæfnikröfur starfa á vinnumarkaði.
- Vinna að þróun og viðurkenningu raunfærnimats í samstarfi við atvinnulíf og fræðsluaðila.
- Auka framboð á almennum og starfstengdum námskrám (sem byggja á þrepatengdum hæfniviðmiðum) fyrir fólk á vinnumarkaði sem hefur ekki lokið námi á framhaldsskólastigi þ.m.t. innflytjendur í samvinnu við samstarfsaðila, menntakerfið og vinnumarkaðinn.
- Efla ráðgjöf meðal einstaklinga sem ekki hafa lokið námi á framhaldsskólastigi þ.m.t. innflytjendur til þess að styrkja stöðu þeirra í námi, starfi og samfélagi.
- Tryggja gæði í starfi fræðsluaðila með þróun og innleiðingu á gæðakerfi fyrir framhaldsfræðsluna.
- Taka þátt í innlendu og erlendu samstarfi þar sem hagsmunir markhópsins og atvinnulífs eru í fyrirrúmi.
- Miðla upplýsingum um árangur starfsins, nýjungar og þróun framhaldsfræðslu.
- Þróa aðferðir til að styðja við framkvæmd náms og nýtingu verkfæra.
- Undirbúa aðkomu nýrra hópa að framhaldsfræðslu og nýta samlegðaráhrif í starfi FA.
- Annast umsýslu Fræðslusjóðs og fjárreiður hans.

Athugasemdir og tillögur ASÍ, SA og FA.

ASÍ, SA og FA vilja ítreka að eftirfarandi athugasemdir og tillögur séu nauðsynlegar til að skerpa á núverandi stöðu svo FA og samstarfsaðilar FA (fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar¹) geti orðið að liði við að styrkja, þróa, bæta umgjörð og framkvæmd aðgerðanna.

1. Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi.

1.1 Íslenskunám verði gert fjölbreytt og markvisst fyrir alla

FA hefur það hlutverk í gegnum þjónustusamning við MRN í samvinnu við hagaðila að þróa aðferðir til að styðja við framkvæmd náms, nýtingu verkfæra og undirbúa aðkomu nýrra hópa að framhaldsfræðslu.

Dæmi um fleiri samstarfsaðila undir þessum lið eru Fræðslumiðstöð atvinnulífsins og fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar (viðurkenndir fræðsluaðilar).

Fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar bjóða upp á starfstengt íslenskunám (vottaðar námskrár og námsleiðir FA) sem fer fram víðs vegar um landið og eru þær allar viðurkenndir fræðsluaðilar. Jafnframt eru þær með gæðavottun EQM/EQM+ -gæðakerfisins fyrir fræðslustarf, náms- og starfsráðgjöf og raunfærnimat ([Gæðaviðmið EQM – Fræðslumiðstöð atvinnulífsins \(frae.is\)](#)). Sá hluti gæðakerfisins sem snýr að fræðslu er opinn öllum vottuðum fræðsluaðilum að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Það kerfi gæti nýst sem gæðavottunarkerfi þegar kemur að því að tengja við úthlutun fjármagns.

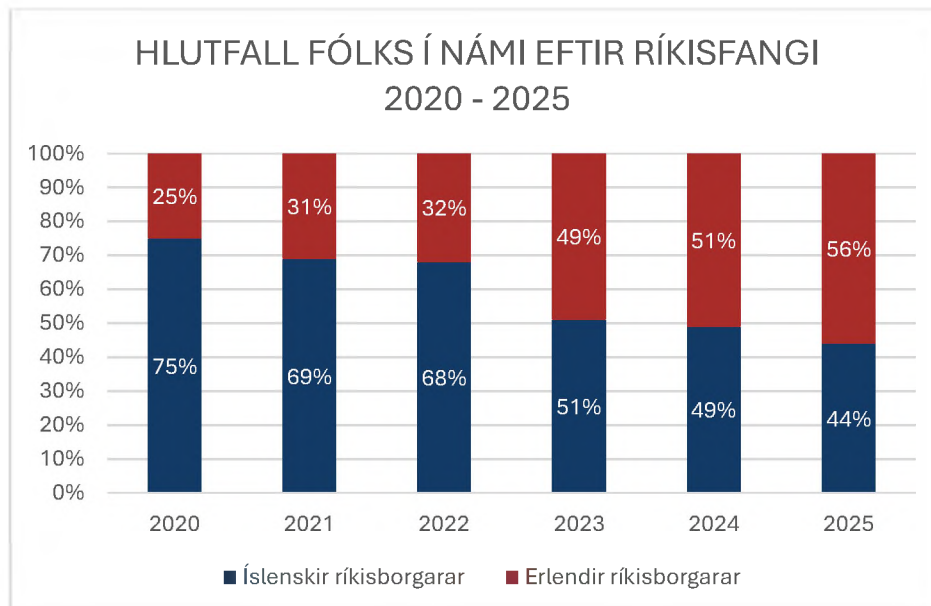
¹ Innlendir samstarfsaðilar - [Fræðslumiðstöð atvinnulífsins](#)

Fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar eru með samninga við MRN og geta árlega sótt um fjárframlög úr Fræðslusjóði til að bjóða upp á vottað nám, raunfærnimat og ráðgjöf sbr. lög 27/2010 um framhaldsfræðslu. FA er umsýsluaðili Fræðslusjóðs og heldur utan um alla tölfræði um framkvæmd þessara aðila.

Hjá fræðslu- og símenntunarmiðstöðvum er mikið framboð af íslenskunámi og þar er einnig framkvæmt rafrænt hæfnimiðað stöðumat sem er tengt evrópska tungumálarammanum

(Studieskolen). Sjá: <https://www.simey.is/is/moya/page/icelandic-test>

Í kafla um *einstakar aðgerðir framkvæmdaáætlunarinnar* á bls. 12 þarf að skýra enn frekar hlutverk FA og fræðslu- og símenntunarmiðstöðva. Þær hafa boðið upp á vottað nám framhaldsfræðslunnar (námskrár FA og námsleiðir) og samþætt það við íslensku. Árið 2025 voru innflytjendur 56% af þeim sem fóru í nám á vegum framhaldsfræðslunnar. Það er ljóst að innflytjendur eru í auknum mæli að sækja til fræðslu- og símenntunarmiðstöðva um land allt og að nýta sér verkfæri FA.

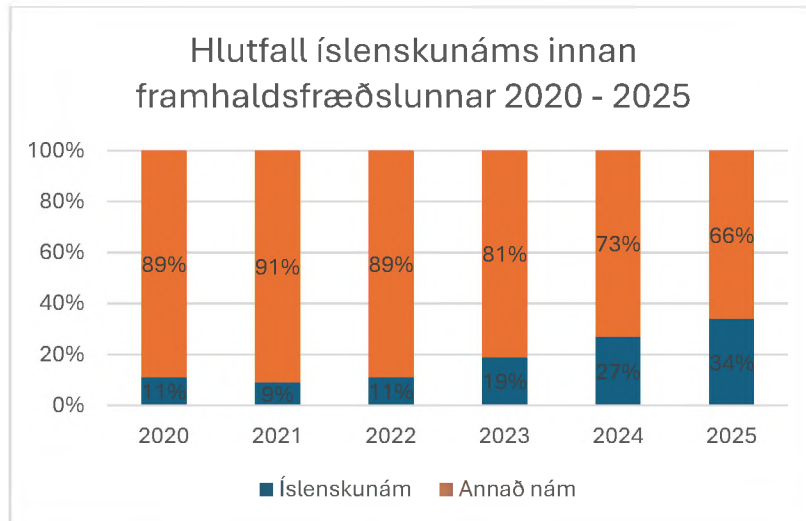

Mynd 1 Hlutfall fólks í námi eftir þjóðerni, árin 2020-2025

Eins og sést á mynd 1 hefur hlutfall erlendra ríkisborgara í námi á vegum framhaldsfræðslunnar vaxið hratt á undanförunum árum, eða úr 25% árið 2020 í 56% árið 2025. FA birtir á heimasíðu sinni 39 starfstengdar námskrár, 10 almennar og bóknáms námskrár og 9 námsleiðir sem samstarfsaðilar FA geta boðið fyrir markhóp framhaldsfræðslunnar. Yfir helmingur þeirra sem sóttu nám á vegum framhaldsfræðslunnar á síðasta ári var með erlent ríkisfang og sækja þau nám í öllum þessum flokkum. Að auki má gera ráð fyrir að einhver hluti þeirra sem eru með íslenskt ríkisfang hafi innflytjendabakgrunn. Það er því ljóst að framhaldsfræðslukerfið gegnir veigamiklu hlutverki í fræðslu innflytjenda og nauðsynlegt að taka það hlutverk inn í myndina við gerð framkvæmdaáætlunar í málefnum innflytjenda. Við teljum nokkuð vanta upp á að það sé gert í núverandi tillögu til þingsályktunar um slíka framkvæmdaáætlun eins og reifað verður nánar hér á eftir.

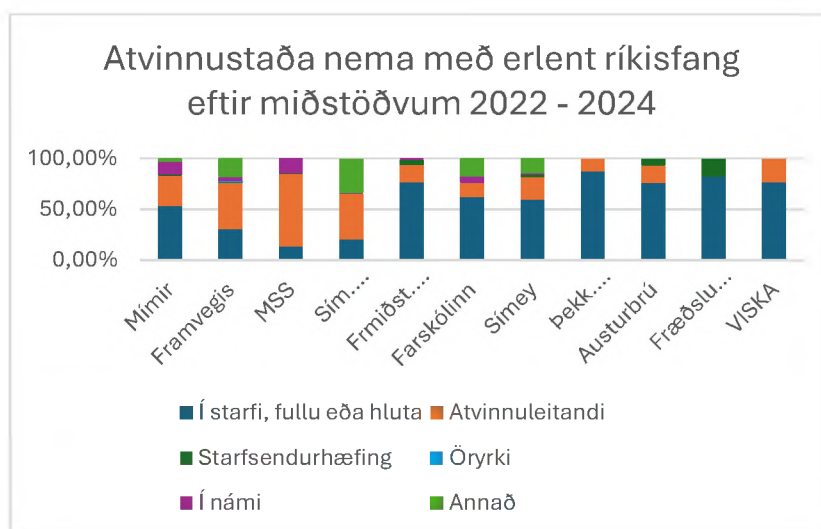
Hlutfall íslenskunáms og starfstengds íslenskunáms af heildarnámi innan framhaldsfræðslunnar hefur aukist jafnt og þétt á undanförunum árum eins og mynd 2 sýnir. Árið 2020 nam hlutfallið 11% en samkvæmt gögnum fyrir árið 2025 var það komið í 34% (261,63 m.kr.) og alls um 983 þátttakendur.

Þetta þýðir að rúmlega þriðjungur alls náms innan framhaldsfræðslunnar var íslenskunám fyrir innflytjendur. Helstu námskránnar sem falla undir eru Að lesa og skrifa á íslensku, Íslensk menning og samfélag, Íslenska og atvinnulíf, Skref til sjálfshjálpar í lestri og ritun og Íslenska, atvinnulíf og samfélag.

Mynd 2. *Hlutfall íslenskunáms innan framhaldsfræðslunnar, árin 2022-2025*

Mynd 3 varpar skýru ljósi á að innan flestra fræðslu- og símenntunarmiðstöðva var meirihluti nema í framhaldsfræðslu með erlendan ríkisborgararétt í launaðri vinnu, annaðhvort í fullri vinnu eða hlutavinnu árin 2022 - 2024. Á það við um allar miðstöðvarnar frá Vestfjörðum og til Vestmannaeyja (talið réttisælis). Um helmingur nema með erlent ríkisfang hjá Mími og tæplega þriðjungur hjá Framvegis er í vinnu en báðar miðstöðvarnar eru staðsettar á höfuðborgarsvæðinu. Um 20% erlendu ríkisborgaranna hjá Fræðslumiðstöð Vesturlands eru í launaðri vinnu og 13% hjá Miðstöð símenntunar á Suðurnesjum.

Mynd 3. *Atvinnustaða nema með erlent ríkisfang innan framhaldsfræðslunnar eftir fræðslu- og símenntunarmiðstöðvum, árin 2022-2024*

1.4. Íslenskukennsla og samfélagsfræðsla fyrir flóttafólk

FA fagnar því að það eigi að setja meira fjármagn í íslenskunám við upphaf dvalarleyfis.

Verkfæri sem FA hefur þróað undanfarin ár nýtast innflytjendum til hagsbóta í námi, starfi og samfélagi. Vegna mikilvægs samstarfsvettvangs og sterkra tengsla við fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar um land allt og aðila á vinnumarkaði er FA vel í stakk búið að veita faglega leiðsögn og aðstoð við gerð fræðsluefnis fyrir innflytjendur.

Eitt af hlutverkum FA er að þróa og skrifa námskrár og námsleiðir í samstarfi við atvinnulíf og fræðsluaðila, sem eru vottaðar af mennta- og barnamálaráðuneytinu. Ein þeirra er Íslenska, menning og samfélag. Tilgangur og markmið hennar er að auðvelda innflytjendum aðlögun að íslenskum vinnumarkaði og samfélagi. Í náminu er lögð áhersla á íslenskt mál, menningu, samfélag og atvinnulíf ásamt því að byggja upp sjálfstraust og samskiptafærni. Námskrár og námsleiðir eru fjölbreyttar hvað varðar efnistöð og innihald og miða að því að mæta þörfum atvinnulífsins og þeirra sem námið sækja. Í námsleiðunum er lögð áhersla á starfstengda og persónulega hæfni sem styrkir fólk við þróun eigin starfshæfni.

Landneminn á vegum VMST er heildrænt kennsluefni í samfélagsfræðum fyrir fullorðna innflytjendur. Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið fól VMST verkefnið, sem bauð það út, og hefur Mímir borið hitann og þungann af þróun þess og framkvæmd síðan í samvinnu við VMST. Mikilvægt er að tengja Landnemann og önnur slík verkefni við nám innan framhaldsfræðslunnar.

Dæmi um fleiri samstarfsaðila: Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar (viðurkenndir fræðsluaðilar)

1.5 Íslenska sem samskiptamál

Starfstengd íslenska er víða kennd á vinnustöðum í samvinnu við fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar. FA vinnur að því að þróa samræmt kerfi fyrir tungumálafulltrúa á vinnustað að norrænni fyrirmynd, sbr. Språkmentor: <https://www.vo-college.se/sprakombud>

Dæmi um samstarfsaðila: Fræðslumiðstöð atvinnulífsins

2. Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði

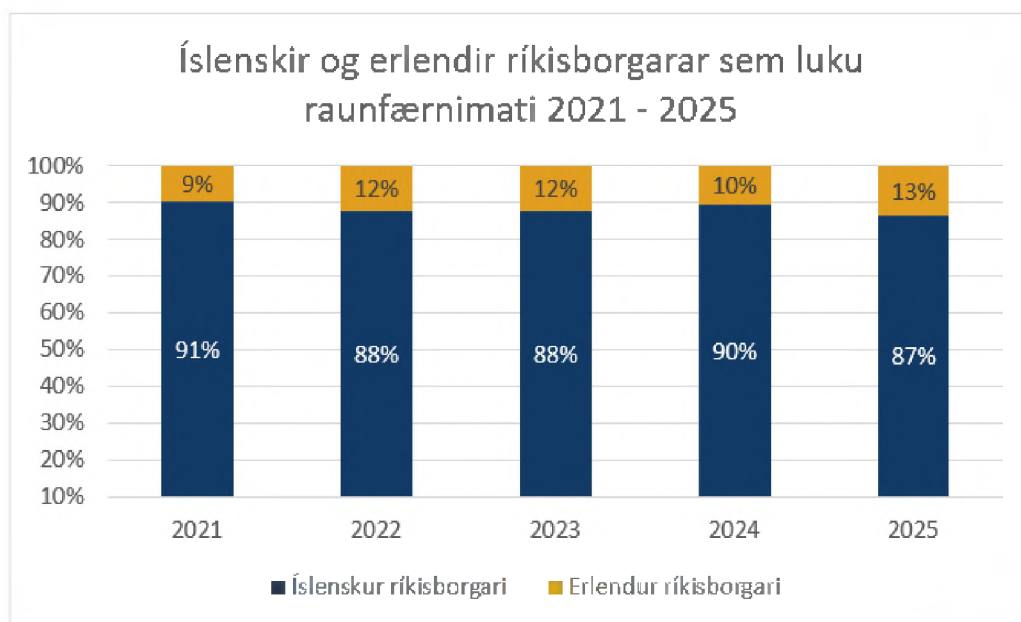
2.2. Raunfærnimat verði nýtt til að meta færni og reynslu innflytjenda með stutta formlega skólagöngu.

Raunfærnimat til styttingar á námi hefur verið í boði á vegum framhaldsfræðslunnar frá árinu 2007. FA hefur unnið markvisst að því að fjölga leiðum í raunfærnimati í samstarfi við hagsmunaaðila. Raunfærnimat hefur verið nýtt til styttingar á námi innan framhaldsfræðslunnar og framhaldsskóla og verið innleitt fyrir nám á þrepi 1, 2 og 3 (starfsnám).

Hlutverk og ábyrgð FA (samkvæmt þjónustusamningi) er að hafa umsjón með aðferðafræði og gæðaviðmiðum fyrir framkvæmd, halda utan um tölfræði og veita ráðgjöf og fræðslu til framkvæmdaraðila raunfærnimats. Framkvæmd raunfærnimats er í höndum fræðslu- og símenntunarmiðstöðva um allt land. Aðferðafræði raunfærnimats er þróuð hjá FA og er studd af reglugerð (1163/2011). Framkvæmdaraðilar raunfærnimats hafa allir fengið EQM-gæðavottun hjá FA. Með samræmdri aðferðafræði er áreiðanleiki og gildi niðurstaðna sem og sanngirni matsins betur tryggð. Í nýjustu skýrslu CEDEFOP um raunfærnimat er meðal annars mælt með samræmingu innan

landa. Ísland fellur í þann flokk, með miðlæga yfirsýn, auk örfáranna annarra landa. FA er einnig ráðgefandi við innleiðingu raunfærnimats innan framhaldsskóla og háskóla.

FA hefur verið í forsvari fyrir þróun og gæði þess í samvinnu við hag- og framkvæmdaraðila með sérstaka áherslu á fólk með stutta formlega skólagöngu. Í gegnum það kerfi fara 500-600 manns á ári, þar af voru um 13% innflytjendur árið 2025. Eins og sjá má á Mynd 4 þá eykst þátttaka ekki mikið á milli ára á meðal erlendra ríkisborgara. Ljóst er að huga þarf að upplýsingagjöf um raunfærnimat, , hvernig niðurstöður raunfærnimats nýtast innflytjendum til náms og starfa og hvernig aðgengi fullorðinna innflytjenda er í raun að námi í framhaldsskóla að loknu raunfærnimati

Mynd 4. Íslenskir og erlendir ríkisborgarar sem luku raunfærnimati 2021-2025

ASÍ, SA og FA taka undir mikilvægi þess að raunfærnimat verði nýtt með markvissum hætti til að meta og viðurkenna færni og reynslu innflytjenda með stutta formlega skólagöngu. Markmið liðar 2.2 er í samræmi við þá grundvallarhugsun raunfærnimats að hæfni einstaklinga, óháð því hvar og hvernig hennar hefur verið aflað, verði sýnileg, metin og nýtt til frekara náms, starfsþróunar og virkari þátttöku á vinnumarkaði.

Jákvætt er að í tillögunni sé lögð áhersla á að hæfni sem innflytjendur hafa aflað sér með atvinnuþátttöku verði metin og viðurkennd bæði í íslensku menntakerfi og á vinnumarkaði.

SA, ASÍ og FA telja þó mikilvægt að liðurinn verði skýrður frekar með tilliti til framkvæmdar, árangurs, fjármögnunar og tengsla við það kerfi raunfærnimats sem þegar hefur verið byggt upp innan framhaldsfræðslunnar. Fjármagn til raunfærnimats sem Fræðslusjóður úthlutar árlega er nú þegar fullnýtt. Fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar hafa verið framkvæmdaraðilar verkefna og annast verkefnastýringu í nánú samstarfi við FA, atvinnulíf og menntakerfi. Ef ætlunin er að efla raunfærnimat sérstaklega fyrir innflytjendur og fjölga þátttakendum þarf að tryggja viðbótarfjármagn til framkvæmdar meðan vinnulagið er fest í sessi.

Í tillögunni er gert ráð fyrir 15,8 m.kr. árlegum kostnaði yfir framkvæmdatímabilið. Ekki er þó nægilega skýrt hvort sú fjárhæð eigi að standa undir kortlagningu, kynningu, þróun verklags, framkvæmd raunfærnimatsverkefna eða eftirfylgni með þátttakendum. Brýnt er að greina þar á milli. Kortlagning og kynning eru mikilvæg skref, en þau leysa ekki þörfina fyrir fjármögnun framkvæmdar þ.m.t. ráðgjafar, matsferla, túlka- og tungumálastuðnings eftir þörfum, skráningar niðurstaðna og tengingar við nám eða störf að mati loknu.

Einnig er mikilvægt að skýra hlutverk samstarfsaðila í framkvæmd. FA hefur um árabil byggt upp fagþekkingu, aðferðafræði og gæðaviðmið á sviði raunfærnimats í samstarfi við fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar, atvinnulíf og menntakerfi. Sú reynsla getur nýst við útfærslu. FA er tilbúið til samstarfs við stjórnvöld um næstu skref, þar á meðal um kortlagningu, þróun verklags, greiningu á fjárþörf og útfærslu verkefna sem beinast sérstaklega að innflytjendum.

Þá þarf að tryggja að niðurstöður raunfærnimats verði viðurkenndar með samræmdum hætti af fræðsluadílum, framhaldsskólum og eftir atvikum, öðrum skólastigum. Til að raunfærnimat skili tilætluðum árangri þarf það að tengjast skýrum leiðum til áframhaldandi náms, styttingar náms, starfsþróunar eða viðurkenningar á hæfni á vinnumarkaði. Sérstök áhersla þarf að vera á fjölbreytta ráðgjöf fyrir þátttakendur, þar sem innflytjendur geta staðið frammi fyrir fjölpættum hindrunum, svo sem takmarkaðri þekkingu á íslensku menntakerfi, tungumálaáskorunum og ólíkri reynslu af formlegum viðurkenningarkerfum.

ASÍ, SA og FA leggja því til að liður 2.2 verði styrktur með skýrari ákvæðum um fjármögnun, framkvæmd, árangur og ábyrgð. Sérstaklega verði tekið fram að efla þurfi núverandi kerfi raunfærnimats með viðbótarfjármagni, í stað þess að fela aukin verkefni innan óbreytts fjárhagsramma. Jafnframt verði kveðið á um að unnið verði í samstarfi við þá aðila sem þegar hafa hlutverk og reynslu á sviði raunfærnimats, þar á meðal FA, fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar, framhaldsskólar, Vinnumálastofnun og aðilar vinnumarkaðarins.

Þar sem vinnumarkaðurinn tekur örum breytingum er mikilvægt að færni til starfa sé sýnileg og staðfest. Því er vert að varpa ljósi á framþróun sem FA hefur staðið að í samstarfi við aðila atvinnulífsins og erlenda samstarfsaðila í formi verkfæris sem ber heitið *Fagbréf atvinnulífsins*. Það byggist á sambærilegu verkfæri og „branchvalidering“ í Svíþjóð þar sem mögulegt er að votta hæfni í starfi innan starfsgreina sem halda jafnframt utan um ferlið (miðlæg aðferðafræði).

Fagbréf atvinnulífsins - ferli í fjórum þrepum

Sambærileg leið er einnig nýtt fyrir flóttafólk sem kemur til Svíþjóðar í formi þjálfunar á vinnustað og vottunar. Fagbréf atvinnulífsins hefur þann tilgang og hefur sýnt að fela í sér ríkan ávinning fyrir einstaklinga og fyrirtæki.

Fagbréf atvinnulífsins eru dæmi um afrakstur samstarfs FA, SA og ASÍ. Fagbréf atvinnulífsins eru gefin út af FA sem vottar jafnframt að rétttri aðferðafræði hafi verið beitt við framkvæmd mats og starfsþjálfunar. Fagbréf atvinnulífsins byggja á samstarfi fyrirtækis/stofnunar og starfsfólks þess. Með raunfærnimati er færni starfsfólks metin út frá hæfniviðmiðum starfs. Í framhaldi fer fram þjálfun og fræðsla sem tekur mið af niðurstöðum matsins. Þegar öllum hæfniviðmiðum starfsins er náð er færnin staðfest með Fagbréfi atvinnulífsins fyrir viðkomandi starf tengt við hæfniprep íslenska hæfnirammans. Í því felst ávinningur fyrir fyrirtæki og starfsfólk. Fagbréf atvinnulífsins er fyrirmyndarleið til að styðja við vöxt á vinnumarkaði og efla inngildingu fyrir hönd innflytjenda á vinnumarkaði. Vísað er í þau í nýlegum kjarasamningum í tengslum við hæfnilaunakerfi.

2.3 Virkni og tækifæri á vinnumarkaði

Í lið a kemur fram eftirfarandi: Stutt verði sérstaklega við læsi og eflingu grunnfærni þeirra innflytjenda sem þessa þurfa með samfélagslegri og starfstengdri fræðslu sem miði að aukinni þátttöku á vinnumarkaði.

Hlutverk FA er að vera leiðandi í að greina, meta og auka hæfni fólks í atvinnulífinu og auka framboð á vottuðu námi. Námskráin Að lesa og skrifa á íslensku hefur verið eitt helsta verkfæri fræðslu- og símenntunarmiðstöðva til að nálgast innflytjendur sem vilja efla lestrar- og grunnfærni sína. Mikilvægt er að nýta það nám sem nú þegar hefur verið vottað af MRN. Einnig eru í boði fleiri námskrár sem tengjast íslenskum vinnumarkaði, t.d. Íslensk menning og samfélag, Íslenska atvinnulíf og samfélag og Hagnýt íslenska í lífi og samfélagi (þessar námskrár eru á verðlista Fræðslusjóðs).

Hlutverk FA er að þróa námskrár og námslýsingar í samvinnu við ýmsa hagaðila samanber 6. gr. laga 27/2010 um framhaldsfræðslu.

Dæmi um ábyrgðaraðila fyrir lið a þegar kemur að þróun náms undir þessum lið telja ASÍ og SA ætti að vera: Fræðslumiðstöð atvinnulífsins.

Dæmi um samstarfsaðila þegar kemur að því að bjóða upp á námið: Fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar.

3. Aðgerðir um upplýsingaþjónustu, samfélagsfræðslu og þátttöku .

FA fagnar því að auka eigi miðlæga upplýsingaþjónustu og minnir á mikilvægi þess að verkfæri framhaldsfræðslunnar séu þar sýnileg.

Dæmi um samstarfsaðil: Fræðslumiðstöð atvinnulífsins, fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar

3.2 Fræðsluhlutverk Vinnumálastofnunar verði eftt.

ASÍ og SA telja mikilvægt að skilgreina fræðsluhlutverk Vinnumálastofnunar enn frekar með hliðsjón af hlutverki fræðslu- og símenntunarmiðstöðva, lögum um framhaldsfræðslu og þjónustusamningi MRN við FA.

Dæmi um samstarfsaðila: Fræðslu- og símenntunarmiðstöðvar.

5.2 Rannsóknir, gagnaöflun og þekkingarmiðlun

ASÍ, SA og FA telja jákvætt að komið verði á fót vettvangi sem sjái um söfnun á rannsóknum og miðlun þekkingar um málefni innflytjenda hér á landi. Mikilvægt er að aðilar vinnumarkaðarins og Fræðslumiðstöð atvinnulífsins séu dæmi um samstarfsaðila.

Dæmi um samstarfsaðila: aðilar vinnumarkaðarins, Fræðslumiðstöð atvinnulífsins

Lokaorð

ASÍ og SA telja að Fræðslumiðstöð atvinnulífsins geti sem miðja fyrir menntun á vinnumarkaði stutt við og stuðlað að inngildingu innflytjenda í námi, starfi og samfélagi. Rétt er að horfa til þess að Fræðslumiðstöðin hefur mikilvægu hlutverki að gegna þegar kemur að fræðslu fullorðinna og þar liggur reynslan.

Þá viljum við gera þá kröfu að horft verði til nánara samstarfs við Fræðslumiðstöð atvinnulífsins og að virkt samráð verði haft þegar unnið verður að þeim sóknarfærum sem fram í tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda 2026-2029.

Virðingarfyllst,

Maj-Britt Hjördís Briem, formaður stjórnar FA og lögmaður á vinnumarkaðssviði SA

Sara Dögg Svanhildardóttir, varaformaður stjórnar FA og sviðsstjóri Fræðslu- og upplýsingasviðs ASÍ

Hildur Betty Kristjánsdóttir, framkvæmdastjóri FA

Umsögn Landssamtakanna Þroskahjálpar um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029, 102. mál

5. október 2026

Landssamtökin Þroskahjálpar vinna að réttinda- og hagsmunamálum fatlaðs fólks, með sérstaka áherslu á fólk með þroskahömlun og / eða skyldar fatlanir og einhverft fólk og öll fötluð börn og ungmenni. Samtökin byggja stefnu sína og starfsemi á samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, barnasáttmála SP og öðrum fjölþjóðlegum mannréttindasamningum, sem íslenska ríkið hefur skuldbundið sig til að framfylgja, sem og á heimsmarkmiðum Sameinuðu þjóðanna, sem hafa það meginmarkmið ***að skilja engan eftir.***

Landssamtökin Þroskahjálpar fagna því að félags- og húsnæðismálaráðherra skuli hafa lagt fram tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029. Samtökin gera þó alvarlegar athugasemdir við að í þingsályktunartillögunni skuli ekki vera aðgerðir, sem snúa að fötluðu fólki almennt og fötluðum börnum sérstaklega. Í því sambandi benda samtökin sérstaklega á eftirfarandi skyldur stjórnvalda og staðreyndir varðandi aðstæður, þarfir og réttindi fatlaðs fólks.

Íslenska ríkið **fullgilti samning SP um réttindi fatlaðs fólks** árið 2016 og skuldbatt sig þar með til að framfylgja öllum ákvæðum hans. Samningurinn var lögfestur í desember sl. með **lögum nr. 80/2025** og þá er í gangi af hálfu ríkisins sérstök **landsáætlun** um innleiðingu hans.

Í samningnum er lögð mikil áhersla á skyldur ríkja til að gera ráðstafanir til að verja fatlað fólk fyrir fjölþættri mismunun. Í **formálsorðum** samningsins segir:

Ríki, sem eiga aðild að samningi þessum, sem hafa áhyggjur af erfiðum aðstæðum fatlaðs fólks sem sætir fjölþættri eða aukinni mismunun á grundvelli kynþáttar, litarháttar, kynferðis, tungumáls, trúarbragða, stjórnmálaskoðana eða annarra skoðana, þjóðlegs, þjóðernis eða félagslegs uppruna eða frumbyggjauppruna, eigna, ætternis, aldurs eða annarrar stöðu.

4. gr. samningsins hefur yfirskriftina **Almennar skuldbindingar**. Þar segir m.a.:

*Aðildarrikin skuldbinda sig til þess að efla og tryggja að fullu öll mannréttindi og grundvallarfrelsi fyrir **allt fatlað fólk án mismununar af nokkru tagi** á grundvelli fötlunar.*

Aðildarrikin skuldbinda sig í þessu skyni til: ...

*c) að taka mið af vernd og framgangi mannréttinda fatlaðs fólks **við alla stefnumótun og áætlanagerð**. ...*

Af framangreindu leiðir að við undirbúning, gerð og framkvæmd áætlunar eins og þeirrar sem hér er til umsagnar hvílir lagaleg og þjóðréttarleg skylda á íslenska ríkinu að tryggja að fullt tillit verði tekið til aðstæðna, þarfa og réttinda fatlaðs fólks og fatlaðra barna og aðstandenda þeirra.

Samkvæmt reynslu samtakanna í starfi með innflytjendum, flóttafólki og fjölskyldum, sem ala upp fötluð börn á Íslandi, er ljóst að bráðnauðsynlegt er að aðgerðir taki mið af fjölbreytileika hópsins og tryggi eins og nokkur kostur er jafnt aðgengi að þjónustu og viðeigandi stuðningi. Í því sambandi leggja samtökin sérstaka áherslu á eftirfarandi.

- Greina verður aðstæður og þarfir fatlaðs fólks af erlendum uppruna með mismunandi tungumála- og menningarbakgrunn og taka fullt tillit til mismunandi aðstæðna og þarfa þess.

Hópur fatlaðra barna af erlendum uppruna hefur vaxið. Engin skýr áætlun er nú í þeim málum. Verulegur skortur er á viðeigandi stuðningi og aðstandendur barnanna mæta verulegum erfiðleikum við að nálgast upplýsingar. Í framkvæmdaáætluninni er mjög mikilvægt að fjallað verði m.a. um:

- Aðgengi að upplýsingum. Leggja áherslu á að upplýsingar séu á fleiri tungumálum en íslensku.
- Hafa sérstaka umfjöllun um samvinnu þjónustuaðila, sem sinna einstaklingum með samverkandi áskoranir, t.d. fötlun og innflytjendabakgrunn.
- Samtökin fagna því að lögð sé áhersla á samráð milli stofnana en leggja í því sambandi áherslu á að sérstaka umfjöllun skortir um samvinnu þjónustuaðila, sem sinna fötluðum einstaklingum með innflytjenda- eða flóttamannabakgrunn.

Samtökin leggja áherslu á að aðgerðir í framkvæmdaáætluninni verði mælanlegar og tímasettar.

Landssamtökin Þroskahjálp hafa mjög mikla reynslu af starfi með fötluðum innflytjendum, ekki síst fötluðum börnum og fjölskyldum þeirra og hafa lagt mikla áherslu á að styðja við þann mjög berskjaldaða hóp og kynna sér aðstæður hans og þarfir. Með vísan til þess og

þeirrar þekkingar og reynslu sem fengist hefur í þeim verkefnum og samskiptum samtakanna vilja þau sérstaklega koma eftirfarandi upplýsingum, ábendingum og tillögum á framfæri við félags- og húsnæðimálaráðuneytið og velferðarnefnd.

- Þroskahjálpar fagnar þeirri áherslu sem fram kemur í aðgerð 3.1 um að efla upplýsingaveitu í gegnum Ísland.is, gera upplýsingar aðgengilegar á fleiri tungumálum en íslensku og tryggja aðgengi viðkvæmra hópa, þar á meðal fatlaðs fólks. Þetta fellur mjög vel að þeirri reynslu, sem hefur safnast upp innan verkefnis Þroskahjálpar í málefnum fatlaðra barna og fjölskyldna af erlendum uppruna.
- Reynsla af lífsviðburðinum **Fötluð börn** á Ísland.is sýnir skýrt hvers vegna þessi breyting er nauðsynleg. Í verkefninu var upphaflega gert ráð fyrir að mikilvægar upplýsingar um réttindi, þjónustu og stuðning við fjölskyldur fatlaðra barna yrðu aðgengilegar á sex tungumálum. Við framkvæmd verkefnisins var birting efnisins hins vegar takmörkuð við íslensku og ensku vegna þess fyrirkomulags, sem gildi hjá Stafrænu Íslandi um tungumál á Ísland.is. Þar með náðist ekki að uppfylla eitt af meginmarkmiðum verkefnisins, þ.e. að ná upplýsingunum með beinum hætti til foreldra sem hvorki hafa nægilega færni í íslensku né ensku.
- Reynsla af starfi Þroskahjálpar með foreldrum fatlaðra barna af erlendum uppruna, meðal annars í stuðningshópum, fræðslukvöldum, fyrirlestrum, námskeiðum og einstaklingsráðgjöf, sýnir að stór hluti foreldra þekkir ekki þær upplýsingar, sem þegar eru aðgengilegar á Ísland.is. Þetta samræmist því sem segir í tillögunni, þar sem fram kemur að upplýsingar um réttindi og skyldur nái ekki nægilega vel til markhópsins og að meirihluti þátttakenda í samtali stjórnvalda hafi ekki þekkt til þess fræðsluefnis sem þegar var til staðar. Árangur upplýsingagjafar þarf því að mælast, ekki aðeins í því hvort efni hafi verið birt heldur hvort markhópurinn þekki það, finni það, skilji það og geti nýtt það.
- Í greinargerð með þingsályktunartillögunni kemur fram, að Ísland.is sé nú aðgengilegt á íslensku og ensku og að skoða eigi tengingu við mcc.is, þar sem upplýsingar eru á fleiri tungumálum. Mikilvægt er að framkvæmd a-liðar 3.1 verði ekki þannig, að aðeins almennar upplýsingar um það að flytja til Íslands verði þýddar, heldur einnig upplýsingar sem fólk þarf á að halda síðar á lífsleiðinni, t.d. þegar barn fæðist fatlað, greinist með fötlun eða stuðningsþörf. Lífsviðburðurinn **Fötluð börn** er skýrt dæmi um efni sem ætti að vera aðgengilegt á fleiri tungumálum, miðað við þann fjölda innflytjenda sem býr á Íslandi.
- Markhópin má alls ekki takmarka of mikið. Í aðgerð 3.1 eru hagaðilar skilgreindir sem innflytjendur, „einkum þeir sem eru á fyrstu árum búsetu hér á landi“. Þarfir fyrir upplýsingar um fötlun, réttindi og þjónustu geta hins vegar komið upp mörgum árum eftir flutning til Íslands, til dæmis þegar barn greinist síðar eða

þjónustubörf breytist. Foreldri getur því hafa búið á Íslandi í tíu ár og samt þurft sértæka, aðgengilega og tungumálamiðaða upplýsingagjöf um kerfi sem það hefur aldrei áður þurft að nota.

- Sérstaklega mikilvægt er að halda inni og útfæra nánar b-lið 3.1 um „virka og fjölbreytta upplýsingaþjónustu og samfélagsfræðslu“. Þroskahjálpar hefur reynslu af því að námskeið, fræðslukvöld, opnir fundir, stuðningshópar og jafningjafræðsla fyrir foreldra fatlaðra barna geta verið mun árangursríkari leið til að koma upplýsingum til fólks en að gera ráð fyrir að einstaklingar finni þær sjálfir á opinberum vef. Tillagan gerir ráð fyrir fjölbreyttari leiðum en eingöngu stafrænum og þar er viðurkennt að núverandi þjónusta hafi ekki haft næga útbreiðslu.
- Í núverandi texta eru Stafrænt Ísland, ráðuneyti, opinberar stofnanir, þjónustuveitendur og sveitarfélög nefnd sem dæmi um samstarfsaðila. Það væri mikilvægt að skoða hvort bæta ætti sérstaklega við hagsmunasamtökum fatlaðs fólks, samtökum foreldra fatlaðra barna og/eða félagasamtökum innflytjenda. Slík samtök hafa bein tengsl við þá hóp sem opinber upplýsingakerfi eiga oft afar erfitt með að ná til og búa yfir reynslu af því hvaða upplýsingar vantar og hvernig þær þurfa að vera settar fram. Reynsla Þroskahjálpar ætti t.a.m. að nýtast við framkvæmd aðgerðanna. Þroskahjálpar hefur þegar byggt upp þekkingu og reynslu með þróun lífsviðburðsins **Fötluð börn** á Ísland.is (<https://island.is/lifsviðburdir/fotlud-born>), vegna fræðslu samtakanna og samskipta og samtala við foreldra fatlaðra barna af erlendum uppruna. Sú reynsla getur veitt hlutaðeigandi stjórnvöldum upplýsingar um bæði hindranir og aðferðir sem reynast vel við að koma upplýsingum raunverulega til markhópsins. Mikilvægt er að framkvæmd nýrrar áætlunar byggi ekki aðeins á miðlægri upplýsingagerð heldur einnig á þekkingu þeirra samtaka sem eru í beinu sambandi við markhópana.
- Þegar talað er um að sérstaklega skuli gæta að **aðgengi fyrir fatlað fólk** og ólæsa þarf framkvæmdin að taka mið af mismunandi aðgengisþörfum; auðskildu máli, myndrænu efni, hljóð- og myndbandsupplýsingum, textun, skjálestrarhæfu efni og öðrum aðgengilegum framsetningarleiðum. Í greinargerðinni er bent á að mikil áhersla á ritað mál og rafræn kerfi skapi hindranir fyrir ólæsa og fólk með litla stafræna færni.
- Mikilvægt er að skoða sérstaklega tvöfalda jaðarsetningu; fleiri en einn mismununarþátt saman, s.s. fötlun og uppruna. Þótt fatlað fólk sé sérstaklega nefnt í 3.1 er athyglisvert að í 4. kafla um „sérstaklega viðkvæma hóp“ er megináherslan á fátækt, jaðarsetningu og flóttafólk en engin sérstök aðgerð fjallar um fatlaða innflytjendur eða fjölskyldur fatlaðra barna af erlendum uppruna. Samtökin telja að úr þessu þurfi að bæta.

- Samtökin telja að fötluð börn með fjölbreyttan tungumála- og menningarbakgrunn þurfa að sjást skýrar í áætluninni. Tillagan fjallar víða um börn og ungmenni með fjölbreyttan tungumála- og menningarbakgrunn, en fötlun þeirra eða sértæk þjónustubörf er lítið sýnileg. Í framkvæmd mætast mörg kerfi hjá þessum börnum, skóli, félagsþjónusta, heilbrigðisþjónusta, greiningarþjónusta, stuðningsþjónusta og stundum barnavernd og tungumála- og upplýsingahindranir geta því margfaldast. Þessi hópur ætti því að vera sýnilegri þegar fjallað er um jafnt aðgengi og inngildingu.
- Sveitarfélög eru nefnd sem samstarfsaðilar í aðgerð 3.1, en ábyrgðin er hjá Vinnumálastofnun. Frá sjónarhóli fjölskyldna fatlaðra barna fer stór hluti raunverulegrar þjónustu og upplýsingagjafar hins vegar fram á sveitarstjórnarstigi. Það er því mikilvægt að skoða hvort skýrari ákvæði eða viðmið þurfi að hafa í framkvæmdaáætluninni um hvernig sveitarfélög eigi að tryggja að erlendir foreldrar fái upplýsingar um réttindi, þjónustu og úrræði með sambærilegum hætti, óháð búsetu.
- Upplýsingum þarf að miðla markvisst þar sem fjölskyldurnar eru þegar í samskiptum við kerfið. Það ætti ekki að byggja framkvæmdina á því að foreldrar leiti sjálfir að upplýsingum. Upplýsingar um réttindi og stuðning við fatlað barn mætti miðla markvisst í gegnum leik- og grunnskóla, félagsþjónustu sveitarfélaga, heilbrigðisþjónustu, ráðgjafar- og greiningarþjónustu og aðra staði þar sem foreldrar eru þegar í samskiptum við fagfólk. Þetta samræmist d-lið 3.1 um markvissa kynningu og markaðssetningu upplýsinganna.
- Samkvæmt 7. gr. laga nr. 116/2012, um málefni innflytjenda, með síðari breytingum, á í framkvæmdaáætlun að tilgreina hvernig árangur aðgerða verði metinn. Mjög mikilvægt er mikilvægt að skoða og tilgreina í áætluninni mælanleg viðmið, t.d. fjölda tungumála, hversu stór hluti markhóps þekkir þjónustuna, notkun upplýsinganna, dreifingu eftir landshlutum, notkun meðal fatlaðs fólks og fjölskyldna fatlaðra barna og mat notenda á því hvort upplýsingarnar hjálpi þeim raunverulega að nýta réttindi sín.
- Í aðgerðum 5.1 og 5.2 er lögð áhersla á betri tölfræði, rannsóknir og gagnanýtingu og markmiðið er m.a. að hægt verði að greina tölfræði út frá stöðu innflytjenda. Að mati þroskahjálapr er mjög mikilvægt að hægt verði að skoða gögn einnig eftir fötlun, aldri og fjölskyldustöðu þannig að hægt sé að greina sérstaklega stöðu fatlaðra innflytjenda og fatlaðra barna af erlendum uppruna. Án slíkra gagna verður erfitt að meta hvort þessir hópar njóti raunverulega jafns aðgangs að þjónustu. Í þessu sambandi vísa samtökin m.a. til **31. gr. samnings SP um réttindi fatlaðs fólks (l. 80/2025)**, sem hefur yfirskriftina **Tölfræðilegar upplýsingar og gagnasöfnun** og hljóðar svo:

1. Aðildarríkin skuldbinda sig til þess að safna viðeigandi upplýsingum, meðal annars tölfraðilegum gögnum og rannsóknargögnum, sem gera þeim kleift að móta og framfylgja stefnum samningi þessum til framkvæmdar. Vinnuferli við að safna og viðhalda þessum upplýsingum skal:

a) vera í samræmi við lögmæltar öryggisráðstafanir, þar á meðal löggjöf um gagnavernd, til þess að tryggja trúnað og virðingu fyrir einkalífi fatlaðs fólks,

b) vera í samræmi við alþjóðlega viðurkennd viðmið um vernd mannréttinda og grundvallarfrelsis og siðferðileg viðmið við söfnun og notkun tölfraðilegra upplýsinga.

2. Upplýsingar, sem er safnað samkvæmt þessari grein, skal sundurliða eftir því sem við á og nota til þess að meta hvernig aðildarríkjunum miðar að innleiða skuldbindingar sínar samkvæmt samningi þessum og til að greina og takast á við þær hindranir sem fatlað fólk stendur frammi fyrir þegar það hyggst nýta sér réttindi sín.

3. Aðildarríkin skulu ábyrgjast miðlun fyrrnefndra tölfraðilegra upplýsinga og tryggja fötluðu fólki og öðrum aðgengi að þeim.

Með vísan til þess, sem að framan er rakið, leggja Landssamtökin Þroskahjálp mjög mikla áherslu á að þess verði sérstaklega vel gætt gerð og framfylgd þeirrar framkvæmdaáætlunar, sem hér er til umsagnar, að taka fullt tillit til ákvæða samnings SP um réttindi fatlaðs fólks, eins og íslenska ríkinu er skylt að gera, sbr. ákvæði 4. gr. samningsins, sem vísað er til að framan og lýsa samtökin miklum vilja til virks og náins samráðs við félags- og húsnæðismálaráðuneyti, velferðarnefnd og Alþingi við það mikilvæga verkefni. Samtökin vísa í því sambandi m.a. til **3. mgr. 4. gr. samnings SP um réttindi fatlaðs fólks, sbr. lög nr. 80/2025**, sem hljóðar svo:

*Við þróun og innleiðingu löggjafar og stefnu við innleiðingu samnings þessa og við annað ákvörðunartökuferli varðandi málefni fatlaðs fólks, skulu aðildarríkin hafa **náið samráð** við fatlað fólk og **tryggja virka þátttöku þess**, þar á meðal fatlaðra barna, **með milligöngu samtaka sem koma fram fyrir þess hönd**.*

Landssamtökin Þroskahjálp óska eftir að fá að koma á fund velferðarnefndar til að gera betur grein fyrir áherslum sínum varðandi það mikilvæga mál sem hér er til umsagnar.

Virðingarfyllt.

Guðmundur Ármann Pétursson, formaður Landssamtakanna Þroskahjálpar

Anna Lára Steindal, framkvæmdastjóri Landssamtakanna Þroskahjálpar

Katarzyna Beata Kubiś, verkefnastjóri í málefnum fatlaðra barna og fólks af erlendum uppruna

Alþingi
Velferðarnefnd

Reykjavík, 7. október 2026

Umsögn Mannréttindastofnunar um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026-2029, þskj. 102, 102. mál.

Mannréttindastofnun Íslands lýsir ánægju sinni með tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda, enda telur stofnunin hana vel unna og fela í sér umfangsmiklar aðgerðir sem ætlað er að bæta og jafna stöðu innflytjenda hér á landi.

Mannréttindastofnun vísar til fyrri umsagnar sinnar um framkvæmdaáætlunina, sem lögð var fram í samráðsgátt þann 28. apríl sl. Sér stofnunin jafnframt ástæðu til að árétta í stuttu máli þær ábendingar og athugasemdir sem þar komu fram.

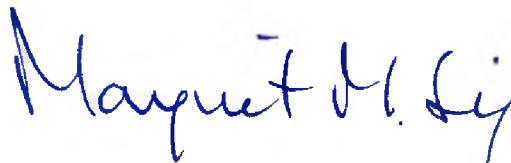
Að mati stofnunarinnar er mikilvægt að setja fram skýra framtíðarsýn um málefni innflytjenda, sem miðar með markvissum hætti að jafnrétti, inngildingu og jöfnum tækifærum. Hvetur stofnunin því til þess að í framkvæmdaáætluninni verði mælt fyrir um að vinna skuli stefnu í málefnum innflytjenda. Má í því sambandi hafa hliðsjón af hvítbók sem innihélt drög að slíkri stefnu og birt var í samráðsgátt stjórnvalda 24. maí 2024.

Þá er jákvætt að í áætluninni sé mælt fyrir um uppbyggingu fjölbreyttrar og árangursríkrar upplýsingaþjónustu og samfélagsfræðslu fyrir innflytjendur, sem og um eflingu fræðsluhlutverks Vinnumálastofnunar. Þó er mikilvægt að hafa í huga að þau úrlausnarefni sem innflytjendur standa frammi fyrir geta verið flókin, auk þess sem um er að ræða einstaklinga sem ekki hafa alist upp hér á landi og þekkja oft lítið til réttinda sinna og skyldna. Mannréttindaskrifstofa Íslands sá um lögfræðiráðgjöf fyrir innflytjendur samkvæmt samningi við félags- og húsnæðismálaráðuneytið en skrifstofan hefur hætt störfum og er slík þjónusta því ekki lengur í boði. Mannréttindastofnun hvetur til þess að úr þessu verði bætt og að gjaldfrjáls lögfræðiaðstoð fyrir innflytjendur verði ein af þeim aðgerðum sem mælt verði fyrir um í framkvæmdaáætluninni.

Mannréttindastofnun hvetur einnig til þess að sett verði fram aðgerð sem kveði á um frekari fræðslu um lög um jafna meðferð utan vinnumarkaðar, nr. 85/2018 og lög um jafna meðferð á vinnumarkaði nr. 86/2018. Í úttekt og greiningu OECD á stöðu innflytjendamála hér á landi kom í ljós að afar sjaldgæft er að það reyni á umrædd lög vegna mismununar á grundvelli kynþáttar, þjóðernisuppruna eða trúar/lífsskoðana. Ætla verður að það megi rekja til vanþekkingar á þeim úrræðum sem eru í boði, fremur en að slík mismunun sé ekki til staðar í íslensku samfélagi.

Að lokum telur Mannréttindastofnun afar mikilvægt að komið verði inn á túlkapjónustu fyrir innflytjendur í áætluninni. Enn vantar talsvert upp á að þeim sem ekki tala íslensku sé gefinn kostur á faglegri túlkun í samskiptum þeirra við stjórnvöld og þjónustuaðila.

Virðingarfyllst,

Margrét María Sigurðardóttir,
framkvæmdastjóri

Félags- og húsnæðismálaráðuneytið
Skrifstofa vinnumarkaðar
Skúlagata 4
101 Reykjavík
frn@frn.is

Reykjavík, 7. október 2026

Umsögn um 102. mál – framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026–2029

Framkomin tillaga að framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda felur í sér mikilvægar áherslur á íslenskunám, samfélagsfræðslu, mat á færni og þátttöku innflytjenda á vinnumarkaði.

Mímir-símenntun hefur áður veitt umsögn um tillöguna, bæði á samráðsstigi og þegar hún var lögð fram á 157. löggjafarþingi. Í þessari umsögn eru ítrekuð þau meginsjónarmið sem þar komu fram og sérstaklega vakin athygli á þeim atriðum sem enn eiga við.

1.1. Íslenskunám verði gert fjölbreytt og markvisst fyrir alla

Tryggja þarf fjölbreytt og aðgengilegt íslenskunám fyrir fullorðna um allt land. Sérstaklega er nauðsynlegt að auka framboð á starfstengdri íslensku og námi á vinnustað. Slík nálgun styður við virkari þátttöku innflytjenda í atvinnulífi og samfélagi og skapar tækifæri til að læra og nota íslensku í daglegu lífi og starfi. Jafnframt þarf að tryggja aðgengi að námi fyrir ólíka hópa og draga úr hindrunum sem tengjast meðal annars kostnaði, skipulagi og sveigjanleika.

Lagt er til að viðurkenndir fræðsluaðilar og símenntunarmiðstöðvar verði tilgreind meðal samstarfsaðila aðgerðinnar. Þar er þegar til staðar mikil reynsla og fagþekking á íslenskukennslu fullorðinna og framkvæmd fjölbreyttra námsleiða.

1.1.b. Stöðupróf í íslensku

Tekið er undir mikilvægi þess að innleidd verði samræmd stöðupróf sem meta færnistig samkvæmt Evrópska tungumálarammanum. Við innleiðingu og framkvæmd stöðuprófanna á landsvísu þarf að tryggja virkt samstarf við fræðsluaðila sem annast íslenskukennslu fullorðinna.

Mikil reynsla og sérþekking á íslenskukennslu fullorðinna og mati á tungumálafærni liggur hjá fræðsluaðilum um land allt. Sú þekking og reynsla þarf að nýtast við framkvæmd og áframhaldandi þróun stöðumatsins.

Tryggja þarf skýrt samræmi milli hæfniviðmiða, stöðuprófa og námsleiða svo niðurstöður stöðumats nýtist nemendum við að finna nám á viðeigandi stigi og styðji við samfellu og framvindu í námi.

1.4. Íslenskukennsla og samfélagsfræðsla fyrir flóttafólk

Fullorðið flóttafólk þarf að hafa raunhæft aðgengi að íslenskunámi og samfélagsfræðslu um land allt og að fræðslan taki mið af ólíkum þörfum þátttakenda. Við framkvæmd aðgerðarinnar þarf að nýta það námsframboð, þá fagþekkingu og þá innviði sem þegar eru til staðar hjá fræðsluaðilum.

Sambætting íslenskunáms og samfélagsfræðslu getur stutt við tungumálanám, skilning á íslensku samfélagi og virkari þátttöku í daglegu lífi. Samfélagsfræðsla þarf jafnframt að skapa vettvang fyrir samtal um réttindi og skyldur, samfélag, menningu og gildi en ekki eingöngu felast í miðlun upplýsinga.

2.2. Raunfærnimat verði nýtt til að meta færni og reynslu innflytjenda með stutta formlega skólagöngu

Raunfærnimat er mikilvægt verkfæri til að meta og viðurkenna færni og reynslu innflytjenda og getur skapað leiðir til áframhaldandi náms og starfa. Tryggja þarf að niðurstöður raunfærnimats séu viðurkenndar og nýtist einstaklingum til áframhaldandi náms og starfsþróunar.

Fræðslumiðstöð atvinnulífsins (FA) þarf áfram að gegna skýru samræmingar- og eftirlitshlutverki á landsvísu. Slík samræming styður við gæði, jafnræði og traust á niðurstöðum raunfærnimats, bæði innan menntakerfisins og á vinnumarkaði.

2.3. Virkni og tækifæri á vinnumarkaði

Tengja þarf íslenskunám, grunnfærni og starfstengda fræðslu með markvissum hætti. Fræðsla um réttindi, skyldur og vinnustaðamenningu getur stutt við virkari þátttöku innflytjenda á vinnumarkaði og aukin tækifæri til starfsþróunar.

Símenntunarmiðstöðvar og fræðsluaðilar búa yfir reynslu af starfstengdri fræðslu og samstarfi við vinnustaði, meðal annars við íslenskukennslu, þarfagreiningu og fræðslu sem styður við inngildingu og samskipti á fjölmenningslegum vinnustöðum. Sú þekking og reynsla getur nýst bæði við fræðslu til innflytjenda og við stuðning og fræðslu til fyrirtækja.

Náms- og starfsráðgjafar símenntunarmiðstöðva búa auk þess yfir sérþekkingu á stöðu markhópsins og veita ráðgjöf um starfsþróun, raunfærnimat og leiðir til frekara náms.

2.4. Opinber störf aðgengileg fyrir alla

Skýrar kröfur um íslenskufærni samkvæmt Evrópska tungumálarammanum geta stuðlað að auknu gagnsæi í ráðningarferlum. Til að slík viðmið nýtist í framkvæmd þarf að tryggja að umsækjendur hafi aðgang að stöðumati sem gerir þeim kleift að þekkja eigið færnistig og finna viðeigandi leiðir til að efla íslenskufærni sína eftir þörfum.

Jafnframt er mikilvægt að stjórnendur og aðrir sem koma að ráðningum hafi þekkingu á færnistigum Evrópska tungumálarammans og geti tengt kröfur um íslenskufærni við raunverulegar tungumálaparfir viðkomandi starfs. Reynslan af fræðslu og samstarfi við opinbera vinnustaði sýnir mikilvægi þess að slík viðmið séu skýr og nýtist með samræmdum hætti í ráðningarferlum.

3.1. Uppbygging fjölbreyttrar og árangursríkrar upplýsingaþjónustu og samfélagsfræðslu fyrir innflytjendur

Í tillögunni er gert ráð fyrir heildarendurskoðun á samfélagsfræðsluefni Vinnumálastofnunar svo það nýtist jafnt almennum innflytjendum og flóttafólki. Við þá vinnu þarf að byggja á þeirri þekkingu og reynslu sem þegar hefur skapast við þróun og kennslu samfélagsfræðslu.

Þar má sérstaklega nefna Landnemann, samfélagsfræðsluefni sem Mímir-símenntun þróaði fyrir Vinnumálastofnun og hefur verið nýtt í kennslu fyrir fjölbreytta hópa. Við endurskoðun efnisins er mikilvægt að nýta reynslu af kennslu þess og leggja mat á hvaða efni þarf að uppfæra, þróa frekar eða aðlaga að þörfum ólíkra hópa.

Símenntunarmiðstöðvar sinna nú þegar stórum hluta markhópsins með íslenskunámi, ráðgjöf og fjölbreyttum námsúrræðum. Sú þekking, innviðir og tengsl við markhópinn þurfa að nýtast við framkvæmd samfélagsfræðslunnar.

Lagt er til að fræðsluaðilar og símenntunarmiðstöðvar verði tilgreind meðal samstarfsaðila aðgerðarinnar og komi að endurskoðun og framkvæmd samfélagsfræðslunnar.

3.2. Fræðsluhlutverk Vinnumálastofnunar verði eftir

Skýra þarf verkaskiptingu milli Vinnumálastofnunar sem ábyrgðaraðila aðgerðarinnar og þeirra fræðsluaðila sem koma að þróun og framkvæmd fræðslunnar.

Við þróun fræðsluefnis fyrir vinnustaði um menningarnæmni, inngildandi starfshætti og fjölbreytt vinnuumhverfi þarf að tryggja að þekking og reynsla framkvæmdaraðila nýtist. Fræðsluaðilar búa yfir áralangri reynslu af samstarfi við vinnustaði, meðal annars við þarfagreiningu, starfstengda fræðslu og fræðslu við stjórnendur og starfsfólk á fjölmenningslegum vinnustöðum.

Lagt er til að fræðsluaðilar og símenntunarmiðstöðvar verði tilgreind meðal samstarfsaðila aðgerðarinnar.

Niðurlag

Til að markmið framkvæmdaáætlunarinnar náist er mikilvægt að ábyrgð og hlutverk þeirra aðila sem koma að framkvæmd hennar séu skýr og að byggt verði á þeirri þekkingu, reynslu og innviðum sem þegar eru til staðar innan framhaldsfræðslunnar.

F.h. Mímis-símenntunar

Sólveig Hildur Björnsdóttir
Framkvæmdastjóri

Reykjavík, 7. október 2026

UMSÖGN RAUÐA KROSSINS Á ÍSLANDI

um tillögu til þingsályktunar
um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026 – 2029 (endurflutt)

Rauði krossinn á Íslandi þakkar aftur tækifæri til umsagnar á ofangreindri tillögu. Félagið stendur vörð um mannréttindi og virðingu einstaklinga og vinnur að málefnum flóttafólks í samvinnu við stjórnvöld sem og Flóttamannastofnun Sameinuðu þjóðanna (*UNHCR*). Félagið hefur jafnframt mikla reynslu af sálfélagslegum stuðningi við flóttafólk, aðstoð við bæði umsækjendur um alþjóðlega vernd og fólk með verndarstöðu, vegna fjölskyldusameininga og inngildingar (e. *inclusion*). Rauði krossinn hefur hér til hliðsjónar grundvallarhugsjónir hreyfingarinnar um mannúð, óhlutdrægni og hlutleysi sem og stefnu félagsins til 2030 og stefnu Alþjóðahreyfingar Rauða krossins í málefnum sem tengjast flóttafólki, umsækjendum um vernd og alþjóðlegum fólksflutningum.

Félagið ítrekar eftirfarandi atriði hvað áætlunina varðar og vísar í [fyrrri umsögn félagsins um hana](#) með nánari útlitun á þessum atriðum:

- Sett verði sérstök aðgerð í þessa áætlun um að gengið verði frá langtímastefnu á tímabilinu. Slík stefnumótun hefur þegar verið unnin í félags- og húsnæðismálaráðuneytinu og þyrfti aðeins að uppfæra.
- Tryggt verði ríkara samráð við hópinn sem framkvæmdaráætlunin snýst um.
- Stóraukinni áherslu á íslenskukennslu er fagnað mjög og þarf að bæta verulega í. Munur á framboði á kennslu hér miðað við hin Norðurlöndin er langtum meiri en fólk gerir sér almennt grein fyrir. Fólki sem veitt er vernd hér, og er aðeins lítill hluti allra innflytjenda, þjóðast 80 kennslustundir í íslensku í móttökuverkefni yfirvalda. Á hinum Norðurlöndunum er flóttafólk gert að taka á bilinu 2600 til 3000 kennslustundir í tungumáli landsins. Nýleg OECD skýrsla¹ endurspeglar þetta en þar kemur fram að aðeins 18% innflytjenda hér telja sig hafa góða færni í málinu á móti 60% að meðaltali í öðrum OECD ríkjum. Þetta kemur einnig greinilega fram í nýrri þarfagreiningu félagsins meðal þjónustuþega úr hópi flóttafólks.² Tungumálið og aðgengi að nægri kennslu er mesta hindrunin hvað varðar inngildingu og möguleikana á starfi. Þannig virðist reyndin hér vera sú að verið sé að spara aurinn en kasta krónunni. Varðandi íslenskufærnina er jafnframt lagt til aukið samstarf við félagasamtök. Skjólstæðingar Rauða krossins kvarta undan því að hafa ekki nægilega marga íslenskumælandi til að tala við og æfa tungumálið en það geta félagasamtök boðið upp á.
- Félagið mælir því með ríkulegri tungumála- og samfélagsfræðslu sérstaklega fyrir fólk með flóttabakgrunn og að þátttaka í því prógrammi verði gert að skyldu.

¹ OECD 2024; https://www.oecd.org/en/publications/skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-iceland_96adc300-en.html

² Rauði krossinn á Íslandi 2026; Þarfagreining meðal flóttafólks; <https://www.raudikrossinn.is/media/pqon3ury/report-on-needs-of-refugees-in-iceland.pdf>

- Læsi og önnur grunnfærni verði könnuð enn betur við komu til landsins.
- Mat á námi, starfsreynsla, áhugi og leiðir til viðbótarnáms o.s.frv. verði kannað með ítarlegri skimunum og skilgreindu móttökuvíðtali við upphaf búsetu. Þetta gæti einnig virkað sem forvarnaraðgerð hvað möguleg fórnarlömb mansals varðar sem verið er að lokka til landsins í ýmsum tilgangi.
- Félagið vill undirstrika að fjárhagslegur ávinningur fái til lengri tíma af auknum stuðningi við fólk sem sameinast fjölskyldumeðlimum með flóttabakgrunn.
- Átak verði gert til að sporna gegn neikvæðri orðræðu í garð innflytjenda og að auka sýnileika framlags þeirra til samfélagsins, m.a. í samvinnu við fjölmiðla.
- Skoðað verði hvort aðgerða er þörf er varðar stafræna inngildingu nýrra íbúa.
- Almennt mætti auka samráð og samstarf við félagasamtök sem vinna með innflytjendum og flóttafólki þar eð þau eru oft í betri aðstöðu til að skapa brýr milli yfirvalda og þjónustu í þeirra boði og einstaklinganna sem um ræðir.
- Síðast en ekki síst er lagt til að aftur verði boðið upp á endurgjaldslausu lágmarks lögfræðiþjónustu fyrir viðkvæmasta hópinn.

Rauði krossinn lýsir sig fúsan til samstarfs við mótun áætlunarinnar, ekki síst þar sem félagið kemur að verkefnum fyrir flóttafólk og telur æskilegt að viðhaft verði gott samráð við hlutaðeigandi félagasamtök. Fulltrúar Rauða krossins eru tilbúnir til frekari viðræðna um tillöguna og gera grein fyrir sjónarmiðum félagsins.

F.h. Rauða krossins á Íslandi,

Ingibjörg Elín Halldórsdóttir,
framkvæmdastjóri

Efni: Tillaga til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026–2029, 102. mál á 158. löggjafarþingi

Íbúum af erlendum uppruna hefur fjölgað á Norðurlandi vestra eins og annars staðar á landinu og eru þeir mikilvægur hluti af atvinnulífi og samfélagi landshlutans. Íslenskukunnátta er lykill að virkri þátttöku í samfélaginu, störfum við hæfi og því að fólk festi rætur í sinni heimabyggð.

Stjórn Samtaka sveitarfélaga á Norðurlandi vestra (SSNV) fagnar tillögunni og þeirri áherslu sem lögð er á íslenskunám í 1. kafla hennar. Stjórnin leggur ríka áherslu á að aðgengi íbúa sem hafa ekki íslensku að móðurmáli að íslenskunámi verði tryggt í raun um land allt, óháð búsetu.

Í greinargerð með aðgerð 1.3 kemur fram að innflytjendur, einkum á landsbyggðinni, hafi bent á takmarkað aðgengi að íslenskunámi í dreifðari byggðum. Sú reynsla á við um Norðurland vestra, þar sem vegalengdir eru miklar og hópar fámennir. Fjarnám er mikilvæg viðbót en kemur ekki í stað staðbundinnar kennslu. Tryggja þarf að námskeið séu í boði í byggðakjörnum landshlutans og að fámenni verði ekki til þess að námskeið falli niður.

Til að ná markmiði aðgerðar 1.1 um aðgengilegt nám á landinu öllu leggur stjórn SSNV til að símenntunarmiðstöðvar og háskólasetur um land allt verði tilgreind sem dæmi um samstarfsaðila í aðgerðinni. Þessir aðilar búa yfir reynslu af íslenskukennslu fullorðinna og staðbundinni þekkingu. Á Norðurlandi vestra gegnir Farskólinn – miðstöð símenntunar á Norðurlandi vestra lykilhlutverki í íslenskukennslu fyrir fullorðna.

Gott aðgengi að íslenskunámi um land allt er forsenda þess að nýir íbúar festi rætur og taki virkan þátt í samfélaginu. Það styður jafnframt við markmið sóknaráætlunar Norðurlands vestra um að nýir íbúar upplifi sig velkomna og við jafnræði landshluta.

F. h. stjórnar Samtaka sveitarfélaga á Norðurlandi vestra

Sveinbjörg Rut Pétursdóttir,
Framkvæmdastjóri

Nefnda- og greiningarsvið Alþingis
Smiðju
Tjarnargötu 9
101 Reykjavík

Dagsetning 7. Október 2027

Umsögn SVP og VR/LÍV um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026–2029

SVP - Samtök verslunar og þjónustu (SVP) og VR/LÍV (Landssamband íslenskra verzlunarmanna) fagna þeim áherslum sem fram koma í tillögunni um íslenskufærni, hæfnipróun og aukin tækifæri innflytjenda á vinnumarkaði.

Verslun og þjónusta eru fjölmennar atvinnugreinar þar sem stór hópur starfsfólks hefur íslensku sem annað mál. SVP og VR/LÍV telur því mikilvægt að við framkvæmd áætlunarinnar verði lögð áhersla á að íslenskunám og önnur hæfnipróun sé aðgengileg og sveigjanleg og taki mið af ólíkum aðstæðum fólks á vinnumarkaði.

SVP og VR/LÍV taka sérstaklega undir þær áherslur áætlunarinnar sem snúa að auknu aðgengi að íslenskunámi, starfstengdri fræðslu og auknum tækifærum á vinnumarkaði. Jafnframt telja SVP og VR/LÍV mikilvægt að nýta þá þekkingu, samstarf og innviði sem þegar eru til staðar hjá aðilum vinnumarkaðarins við framkvæmd þessara aðgerða.

Í því samhengi má nefna **Ræktum vitið**, samstarfsverkefni SVP og VR/LÍV sem hefur það að markmiði að efla símenntun og hæfni starfsfólks í verslun og þjónustu til ársins 2030. Eitt af markmiðum verkefnisins er að 80% starfsfólks í verslunar- og þjónustustörfum sem hefur íslensku sem annað mál búi yfir B1-færni í íslensku samkvæmt Evrópska tungumálarammanum árið 2030.

Markmið **Ræktum vitið** falla þannig vel að áherslum framkvæmdaáætlunarinnar um íslenskufærni, hæfnipróun og aukin tækifæri á vinnumarkaði. SVP og VR/LÍV telja mikilvægt að við nánari útfærslu og framkvæmd viðeigandi aðgerða verði horft til þess sérstaklega hvernig nýta megir verkefni og samstarf sem þegar hefur verið byggt upp á vinnumarkaði.

SVP og VR/LÍV leggja að lokum áherslu á virkt samstarf stjórnvalda og aðila vinnumarkaðarins við framkvæmd þeirra aðgerða sem snúa að íslenskufærni,

hæfnipróun og þátttöku á vinnumarkaði. Með því má nýta fyrirbyggjandi þekkingu og innviði, draga úr tvíverknaði og stuðla að markvissri nýtingu þeirra fjármuna sem varið er til málaflokksins.

Virðingarfyllst,

f.h. SVP – Samtök verslunar og þjónustu

f.h. VR/LÍV

Ragna Vala Kjartansdóttir
Skrifstofustjórn og menntamál

Selma Kristjánsdóttir
Fagstjóri starfsmenntamála hjá VR

Umsögn ÖBÍ réttindasamtaka um tillögu til þingsályktunar um framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda fyrir árin 2026–2029. Þingskjal 102 – 102. mál. 158. löggjafarþing 2026–2027.

1. Inngangur

ÖBÍ réttindasamtök (ÖBÍ) eru heildarsamtök fatlaðs fólks á Íslandi. Hlutverk samtakanna er að koma fram fyrir hönd fatlaðs fólks í hvers kyns hagsmunamálum. Samtökin gæta hagsmuna fatlaðs fólks á Íslandi óháð uppruna. ÖBÍ minnir á að samningur Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (SRFF) var lögfestur hér á landi 12. nóvember 2025. Með SRFF eru fötluðu fólki tryggð sérstök réttindi. Markmiðið með samningnum er að efla, verja og tryggja að allt fatlað fólk njóti til fulls og til jafns við aðra allra mannréttinda og grundvallarfrelsis og að efla virðingu fyrir eðlislægri reisn þess. Í þ) lið formálsorða samningsins segir að aðildarríki hans hafi áhyggjur af erfiðum aðstæðum fatlaðs fólks sem sætir fjölþættri eða aukinni mismunun m.a. á grundvelli kynþáttar, litarháttar, tungumáls, trúarbragða, þjóðernis eða félagslegs uppruna. Í Grænbók í málefnum innflytjenda og flóttamanna frá 2023 kom m.a. fram að mikilvægt væri að huga vel að fötluðu fólki og gefa því sérstakan gaum. Sértek staða fatlaðra innflytjenda og fjölskyldna þeirra felist oft í tungumálaáskorunum, þeir búi við veikt félagslegt bakland, séu líklegri til að vera úr hópi lágtekjufólks eða undir fátæktarmörkum og að upplýsingar um málefni er varði fötlun séu síður aðgengilegar.¹ ÖBÍ leggur áherslu á að í framkvæmdaáætlun í málefnum innflytjenda verði gætt sérstaklega að stöðu og réttindum fatlaðs fólks af erlendum uppruna.

2. Athugasemdir við einstaka kafla áætlunarinnar

Um 1. og 2. kafla: Aðgerðir um íslenskunám og notkun tungumálsins í daglegu lífi og Aðgerðir um mat á námi og þátttöku á vinnumarkaði.

Samkvæmt 9. gr. SRFF ber íslenskum stjórnvöldum að gera viðeigandi ráðstafanir til að tryggja fötluðu fólki aðgengi, til jafns við aðra. Viðeigandi ráðstafanir sem miða að því skulu samkvæmt ákvæðinu fela í sér að bera kennsl á og útrýma hindrunum og tálmunum aðgengis og skulu meðal annars ná til upplýsinga og samskipta auk annarrar þjónustu, þar á meðal rafrænnar þjónustu, sbr. b)- liður 1. mgr. Samkvæmt 2. mgr. 24. gr. samningsins skulu aðildarríkin tryggja réttinn til menntunar með því að tryggja að fatlað fólk sé ekki útilokað frá almenna menntakerfinu á grundvelli fötlunar og að viðeigandi aðlögun² sé veitt í samræmi við þarfir einstaklinga.

ÖBÍ fagnar áherslu á að unnið verði að þróun í kennslu íslensks táknmáls sem annars máls, sbr. e-lið 1.1. gr.

Tryggja verður aðgengi fatlaðs fólks að þeim kennsluáðferðum sem notaðar verða við íslenskukennslu og aðra fræðslu samkvæmt 1. og 2. kafla. Gæta verður sérstaklega að því að tryggja aðgengi alls fatlaðs fólks að stafrænum lausnum sem notaðar verða í því skyni.

Við undirbúning á vitundarvakningu um mikilvægi þess að íslenska sé fyrsta val í samskiptum á Íslandi, sbr. a-lið 1.5. gr., verður að tryggja að efni hennar sé aðgengilegt öllum.

¹ Félags- og vinnumarkaðsráðuneytið, Grænbók í málefnum innflytjenda og flóttafólks, nóvember 2023:

[https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Grænbok_i_malefnum_innflytjenda_og_flottafolks%20-%20Copy%20\(1\).pdf?design=DesignPageItems](https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Grænbok_i_malefnum_innflytjenda_og_flottafolks%20-%20Copy%20(1).pdf?design=DesignPageItems), bls. 32.

² Sjá 2. gr. SRFF: „viðeigandi aðlögun“ merkir nauðsynlegar og viðeigandi breytingar og lagfæringar sem eru ekki umfram það sem eðlilegt má teljast eða of íþyngjandi þar sem þeirra er þörf í sérstöku tilviki, til þess að tryggt sé að fatlað fólk fái notið eða geti nýtt sér, til jafns við aðra, öll mannréttindi og grundvallarfrelsi,

Þá ber að huga að því að í öllu námi sé tryggð viðeigandi aðlögun fyrir það fatlaða fólk sem tekur þátt í því.

Um 3. kafla: Aðgerðir um upplýsingaþjónustu, samfélagsfræðslu og þátttöku

ÖBÍ fagnar því að tekið var tillit til athugasemda samtakanna á fyrri stigum að nokkru leyti í 3.1. gr. Bætt hefur verið við ákvæðið tilvísun til þess að sérstaklega verði gætt að aðgengi fyrir viðkvæma hópa, svo sem fólk með fötlun og ólæsa.

Með 3.4. gr. er stefnt að því að innflytjendabörn og ungmenni njóti jafnra tækifæra á við önnur börn og ungmenni til að læra og þroskast í fjölbreyttu íþrótt- og tómstundastarfi utan hefðbundins skólastarfs. Í ljós hefur komið að hlutfall fatlaðra barna sem taka þátt í slíku starfi á Íslandi hefur verið mjög lágt. Unnið hefur verið að því að hækka hlutfallið með sérstöku átaki.³ Í ljósi fjölþættrar mismununar og hinna sérstöku áskorana fatlaðra barna af erlendum uppruna telur ÖBÍ að þeim verði að gefa sérstakan gaum í þessum áformum.

Um 4. kafla: Aðgerðir um sérstaklega viðkvæma hópa

Sem fyrr segir tryggir SRFF fötluðu fólki sérstök réttindi og hið sama á við um ýmis önnur lög sem gilda hér á landi og varða réttindi fatlaðs fólks. ÖBÍ bendir því á að réttindi fatlaðs fólks eru ekki tryggð með því að flokka fatlað fólk með viðkvæmum hópum.

ÖBÍ fagnar því að lögð sé áhersla á að styðja við geðheilbrigði flóttafólks með eflingu á sálrænum stuðningi og meðferðum við áfallastreitu.

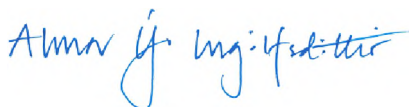
Í 4.1. gr. eru áform um kortlagningu samfélagsþátta sem vinna gegn fátækt og jaðarsetningu innflytjenda. ÖBÍ minnir á að fötlun geti verið á meðal þeirra þátta sem hér koma til skoðunar.

Í 4.6. gr. eru markmið um að stuðla að jafnræði, samræmi og bættri framkvæmd þegar kemur að aðgengi barna á flóttu að opinberri þjónustu, þ.m.t. innan mennta-, félags-, heilbrigðis- og barnaverndarþjónustunnar. Samkvæmt reynslu ÖBÍ er bráðnauðsynlegt að huga betur að þörfum fatlaðra barna á flóttu og foreldra þeirra. Mikilvægt er að slík markmið eigi jafnt við um umsækjendur um alþjóðlega vernd sem og þá flóttamenn sem veitt hefur verið vernd hér á landi.

Um 5. kafla: Aðgerðir um tölfræði og rannsóknir

Í 5. kafla eru kynnt áform um bættu tölfræði, rannsóknir, gagnaöflun og þekkingarmiðlun um innflytjendur. ÖBÍ leggur áherslu á að við slíka vinnu verði aflað upplýsinga um fatlaða innflytjendur og flóttamenn. Það er mikilvægt til að hægt sé að leggja mat á og bæta stöðu fatlaðs fólks af erlendum uppruna hér á landi. Væri það auk þess í samræmi við skuldbindingar Íslands samkvæmt 31. gr. SRFF. Samkvæmt henni skuldbinda aðildarríkin sig til þess að safna viðeigandi upplýsingum, meðal annars tölfræðilegum gögnum og rannsóknargögnum, sem gera þeim kleift að móta og framfylgja stefnum samnings þessum til framkvæmdar.

Ekkert um okkur án okkar!

Alma Ýr Ingólfssdóttir
formaður ÖBÍ

Sigurður Árnason
lögfræðingur ÖBÍ

³ <https://www.visir.is/g/20262843211d/fotludum-bornum-i-i-throttum-fjolgar-en-vidhorfs-breytingu-tharf-hja-thjodinni>